

Бельскія зоркі 3

Ніва

ТЫДНЁВІК БЕЛАРУСАЎ У ПОЛЬШЧЫ

PL ISSN 0546-1960

NR INDEKSU 366714

„Дарога” Івонкі Сурвілы 9

<http://niva.iig.pl>
redakcja@niva.iig.pl

№ 18 (2712) Год LIII

Беласток, 4 мая 2008 г.

Цана 2,00 зл. (VAT 0%)

У сузор’і тых, хто адышоў...

Тэкст і фота Міры ЛУКШЫ

Хто адышоў, ды нас не пакінуў — яны. Засталіся іх словы. Словы — якія мелі ўвекавечыць перш за ўсё ўсіх нас тут, на сваёй зямлі. Хоць бывалі яны, тыя словы, запісам няўпэўненасці і трывог аўтара — паэта, празаіка, „белавежца”, які, хацеўшы паказаць шлях, мог і памыліцца, і аступіцца, і заблукаць. Бывала, што быў вельмі самотны, хоць за ім стаяў народ, і кніжку яны мелі, — і ён, і той народ, які часта ды лёгка забываўся або і намерана станавіўся няродным, чужым, а нават варожым, далёкім, калі нават акружаў паэта з усіх бакоў. Міхась Шаховіч (1953-2000) напісаў: *Усіх нас калісьці згэтуль вецер адкіне. Важна б — застаўся след у каляіне, і травы шапталі б успаміны ў даліне, і чырвані спелай не ўкралі б у каліны, і спевы пльлі б аб прышласці нашай...* І словы з ягонага верша з апошняй кнігі, выдадзенай пры яго жыцці (хоць ужо першая мела заглавак „Прамінанне”) апынуліся на надмагільным помніку на гарадскім могільніку ў Беластоку на магіле паэта, які ў нестарыя гады пакінуў Бацькаўшчыну. Асаблівы сум агортвае сяброў і калег, калі адыходзіць творчы чалавек у разгары сіл, шчыры прапаведнік ідэй, які не да канца яшчэ выявіў сваю патэнцыю і шмат мог бы яшчэ зрабіць не толькі для самых блізкіх асоб. Праз няпоўны год зусім недалёка ад магілкі сакоўскага Міхася, на копчыку жоўтага пяску леглі вянкi, сярод якіх красаваўся адзін з вершам па-беларуску — Валодзі Дарашкевіча (1941-2001) родам з Меляшкіў Гарадоцкай гміны, пляменніка нашаніўца Янука Д. Той маёвы верш друкаваўся быў у першай беларускай кнізе на Беласточчыне „Рунь” (1959). І так як вершы, якія прачыталіся над магілай Шаховіча, і верш „Люблю” вызваліў стрымліваныя слёзы родных, знаёмых, меляшкоўцаў, бо свяціла маёвае сонца, і яны ж любілі тое, што і памерлы паэт, і той май, калі сады раскрыюць кветкі на ўвесь пах, а праз кашлаты дуб стары трапешча сонца ўгары... Апошнія вершы прыслаў паэт у „Ніву” неўзабаве да свае неспадзяванае смерці, вярнуўшыся з далёкіх шляхоў, адрабіўшы свае чатырнаццаць прафесій. Дарыў ён вершы людзям да канца. У Меляшках пакінуў вялікі скрутак твораў у матулі, — каб нам перадала. Не меў ён пачуцця нейкай місіі паэзіі ды каштоўнасці таго, што стварыў. Гэта была проста радасць для душы ў далёкай старонцы. Лёг ён таксама сярод сваіх і несваіх — на агульным гарадскім могільніку

Да пяцідзсяцігоддзя аб’яднання

ў Беластоку, праз квартал да магілы іншага аўтара „белавежца” родам з суседняй гміны, Міхалоўскай, празаіка і ніўскага журналіста Васіля Баршчэўскага (1931-2000) з Бандароў. Запамятаўся ён перш за ўсё гісторыямі пра тутэйшых моцных людзей, асабліва рыбакоўскага арэля Моцнага Янку. Ішлі следам аўтары тыповых і незвычайных нашых людзей, разважалі і над тыповымі і рэдкімі сітуацыямі, як Вінцук Склубоўскі, вядомы юрыст, чалавек вялікіх ведаў і сэрца, аўтар апавяданняў з судовых аналаў, друкаваных у альманахах „Белавежы” і ў „Ніве”. Пахаваны ён таксама на гэтым могільніку.

На суседнім з гарадскім беластоцкім могільніку на Выгодзе кожны свядомы беларус знаходзіць дарогу, між іншым, да Юркі Геніюша (1935-1985) — ідучы сцэжачкай за храмам убачыць цяпер не магілу каля крыжыка хлопчыка, памерлага сто гадоў раней яго — паэта і педыятра, а мармуровы бліскучы помнік з месцам на дзве асобы. Ды побач беларускіх слоў — здымак яго самога, маладага, элегантнага і дасціпнага, пана доктара, сына Ларысы Антонаўны з Зэльвы, чый лёс адбіўся і на ягоным. Юрый Геніюш, патомны інтэлігент, адчуваўся ім і ў літаратурных творах, і ў побыце, на літаратурных сустрэчах Беларускага літаратурнага аб’яднання, якое яднала

перш за ўсё тых, чый бацькоўскі па-рог быў на вёсцы. Так як і Міколы Гайдук (1933-1998) родам з Кабылянкi пад Міхаловам, педагога, краязнаўцы, журналіста, паэта, празаіка. Як жа шчыра і апантана адкрываў ён нам нашы мясціны і лёс! Сярод магілак блізкіх і родных пісьменніка — ружовы арыгінальны хоць невялікі крыж, ля падножжа якога, нізка, проста і ясна напісана: Мікола Гайдук. Іншых слоў больш і не трэба. Ідучы праваруч ад магілы дзядзькі Міколы, больш у бок вуліцы Высоцкага, трапім на магілку іншага шчырага і апантанага добрым і трапным словам беларуса — вядомага журналіста Віктара Рудчыка (1934-1989), які таксама друкаваў свае апавяданні ў альманахах „Белавежы”. Сярод сваіх, беларусаў, пахавана таксама паэтэса Марыля Базылюк-Саснюк (1959-1996) родам з Кленік — у Бельску-Падляшскім. Сярод праваслаўных, ды ў Варшаве, на могільніку на Волі, пакоіцца Люся Анхім (1966-2006) з Каляснога. Аж у Глівіцах апынуўся быў „белавежац” народжаны яшчэ ў XIX стагоддзі — Антось з Лепля (Антон Васілеўскі — 1891-1984), там і пахаваны гэты вядомы празаік, паштар і прыродны медык.

Кожны з іх, і шмат іншых, застаўся ў беларускім сузор’і і пакінуў след у каляінах нашых дарог. Не забудзьма і мы дарогі да іх!

XII Агульнапольскі конкурс беларускай паэзіі і прозы

Рэдакцыя „Нівы” і Беларускі саюз Рэспублікі Польшча аб’яўляюць XII Агульнапольскі конкурс беларускай паэзіі і прозы. У конкурсе будуць разглядацца працы грамадзян Польшчы на беларускай мове.

Прынцыпы ўдзельніцтва

1. Конкурс праводзіцца ў дзвюх узроставых групах:

— I група: дзеці і моладзь пачатковых школ і гімназій,

— II група: астатнія ўдзельнікі (выключна аўтары, якія не з’яўляюцца членамі літаратурных творчых саюзаў).

2. У рамках груп конкурс праводзіцца ў дзвюх катэгорыях: паэзіі і прозы.

3. Конкурсныя працы, надрукаваныя на прынтэры або разборлівы рукапіс у чатырох экзэмплярах (паэтычныя творы — 3-5 вершаў, іншыя літаратурныя формы — аб’ёмам да 22 старонак стандартнага машынапісу) трэба падпісаць крыптанімам, пазначыць нумарам узроставай групы і паслаць на адрас: Redakcja „Niwu”, ul. Zamenhofa 27, 15-959 Białystok 2, skr. poczt. 149 з прыпіскай на канверце: XII Ogólnopolski Konkurs Poezji i Prozy Białoruskiej.

4. Прозвішча, імя і дакладны адрас аўтара дасланых конкурсных прац трэба памясціць у асобным заклееным канверце, падпісаным званку такім нумарам групы і крыптанімам, як і конкурсныя працы.

5. На конкурс трэба дасылаць творы, якія дагэтуль нідзе не друкаваліся і не ўзнагароджваліся на іншых конкурсах.

6. Арганізатары не вяртаюць дасланых твораў.

Тэрміны

1. Тэрмін дасылання конкурсных прац мінае 19 кастрычніка 2008 г. (вырашае дата паштовага штампа).

2. Вынікі конкурсу будуць аб’яўлены ў лістападзе 2008 г.

3. Уручэнне ўзнагарод адбудзецца на адмысловай сустрэчы. Аб тэрміне мерапрыемства лаўрэаты і астатнія ўдзельнікі конкурсу будуць пайнфармаваны і запрошаны прыняць у ім удзел.

Узнагароды

1. Арганізатары прыдбалі вартсныя ўзнагароды.

2. Арганізатары ўстанаўліваюць 1-3 узнагароды для найлепшых дэбютантаў. Аб падзеле і вартасці астатніх узнагарод рашае ўстаноўленае арганізатарамі журы.

Сакратарыят конкурсу:

Redakcja „Niwu”, ul. Zamenhofa 27, 15-959 Białystok, tel. 085 743 50 22.

Конкурс праводзіцца пры фінансавай падтрымцы Міністра ўнутраных спраў і адміністрацыі.

Калыханка каля танка

Сапраўдна культурная рэвалюцыя ахапіла прасторы сінявокай Беларусі. Зусім нядаўна ў сталіцы дэмантавалі помнік Максіму Багдановічу ў старой частцы горада. Кажуць, што больш дваццаці пяці гадоў не там стаяў. Пасля рэканструкцыі ансамбля паставяць яго ў лепшае месца. А можа яшчэ падумаюць — ці ставіць увугуле. Колькі там той Багдановіч напісаў — адну тоненькую кніжачку. Памятаеце, як у старой савецкай паказцы — «дзіўна ўсё гэта — „Муму” напісаў Тургенев, а помнік стаіць Маякоўскаму». Затое ўсе „Т-34”, нягледзячы на грандыёзную перабудову цэнтральных пляцоў беларускіх гарадоў, стаяць, нібы маладыя жарабцы, на высокіх п’едэсталах з узнятымі ўгару дуламі, непарушна. І гэта правільна, бо гэта святая наша традыцыя з дахрысціянскіх часоў. У Старых Дарогах, прыкладам, маладыя ў дзень шлюбную ўскладаюць кветкі да помніка неўміручаму Ільічу і да гарматы на пастаменце. Яшчэ старажытныя некалі казалі — „з ранку ўсе дарогі вядуць да танку”.

Чарговым крокам культурнай мадэрнізацыі павінна стаць замена старой „Калыханкі” на тэлеканале „Лад”. Некалькі пакаленняў маленькіх беларусаў клаліся ў ложка і засыналі пад вячэрнюю дзіцячую песеньку з музыкай Васіля Раінчыка і словамі Генадзя Бураўкіна. Але хіба музыка тая ўжо састарэла. Ды і тэкст бураўкінскі нейкі несучасны. Мала ў ім сапраўднага драйву. Узяў бы напавіў паэт радкі „збеглі зайкі ўсе ў лясы, змоўклі птушак галасы” на „збеглі зэкі ўсе ў лясы, змоўклі партый галасы” (нават дзецям было б адразу зразумела, што парадак в стране наведзён!), ці замест бязвольна-пацыфісцкіх „ты таксама каля мамы ціха-ціхенька ляжы” на актуальна-патрыятычныя „ты таксама разам з мамай прэзідэнту паслужы”, глядзіш і застаўся б ягоны тэкст галоўнай калыханкай краіны. І прыклады такія ёсць. Перапісваў жа галоўны дзіцячы пісьменнік Расіі Сяргей Міхалкоў, несмяротны як той

Кашчэй, некалькі разоў дзяржаўны гімн — пры Сталіне адны словы, пры Брэжневе — другія, пры Пуціне — трэція. Можна і для Мядзведзева, калі таму мядзведзь на вуша не наступіў, яшчэ што-небудзь нятленнае створыць.

Так што пастанавілі памянць „Калыханку” зусім слушна. Далей узялі ўсім эстраднымі мірам і напісалі новую песеньку, усё як палагаецца — „Калыбельную” на рускай мове. Потым стала крыху няёмка за радыкалізм і пераклалі тэкст на беларускую мову. Так што справа зараз за малым — стварыць адпаведную мультыплікацыю (лепей на фоне танкаў і помнікаў Леніну) і можна запускаяць на экраны. А галоўныя песні павінны спяваць толькі заслужаныя артысты. Хто ж можа выканаць такія адказы твор, як не галоўная, прабачце, галоўны „твар краіны” Ірына Дарафеева? За апошні год фотаздымкі айчынай поп-дзівы з’явіліся на сотнях бгбордаў, на абортках шакаладак і пячэння. І вось будзе яшчэ адно ўвасабленне магутнага таленту „твару краіны”, якое будзе гучаць штодзень.

Але скажу вам шчыра, зусім не туды глядзяць і не там слухаюць галоўныя ідэолагі, што пільнуюць маральную чысціню новага пакалення будаўнікоў светлага і найяснейшага будучага. Глядзец трэба якраз на тэлеканал СТБ. Там у вечаровай праграме сталічнага тэлебачання для дзяцей ужо некалькі год вяшчаюць два лялечныя балбаны — Уга і Лёка. Гэта вам не плёткі старой цёткі, бо справа сур’ёзная. Імя першага персанажы з першага прыслухоўвання нейкае небеларускае і нават лацінаамерыканскае. Асацыяцыі ўнікаюць якраз з вялікім сябрам нашага народа — прэзідэнтам заакіянскай Венесуэлы Уга Чавесам. Ну, а Лёка, па ўсёй верагоднасці, — гэта Аляксандр. Імя, канешне, рэдкае, але страшна нават сказаць, на каго могуць падумаць. Ну, мы, беларусы, то зразумеем усё правільна, а вось госці сталіцы? Тут двухсэнсоўнасці не трэба папускаць. Куды толькі глядзяць ідэйныя натхняльнікі і праваднікі культурнай рэвалюцыі?

Уладзімір ХІЛЬМАНОВІЧ

Ілюзіі польскіх беларусаў

Цешыць, прынамсі мяне, што ў „Ніве” паявіўся абмен думкамі паміж публіцыстамі-фельетаністамі Уладзімірам Хільмановічам і Аляксандрам Вярбіцкім. Праўда, абмен не датычыць беларускіх спраў, але сітуацыі на балканскім напрамку. Аднак для чытача, галоднага інтэлектуальнай спрэчкі, добрае і тое.

Падшыўку „Нівы” за 2007 год перадаў я ва ўніверсітэцкую бібліятэку, апрача № 45 — з фельетонам Уладзіміра Хільмановіча „Змаганне за памяць”. Аўтар піша ў ім пра жорсткія адносіны ўлад Беларусі да апазіцыі і досыць змястоўна апісвае факты. Маю ўвагу звярнуў апошні абзац: „Усё гэта не кіношныя страшылькі, а рэаліі. А нататкі гэтыя адрасаваныя перад усім тым чытачам „Нівы”, якія маюць ілюзіі наконт парадкаў, што пануюць у сённяшняй Беларусі. Хто не верыць, хай прыезджае сам і пераканаецца”.

Не так проста выглядае рэчаіснасць у той частцы Рэчы Паспалітай, дзе кампактна пражываюць беларусы, як апісвае яе Хільмановіч. Мяне таксама турбавалі і турбуюць ілюзіі польскіх беларусаў, якія лічаць, што ў Беларусі ўсё ў парадку, а Лукашэнка — някепскі прэзідэнт і гаспадар, затое ў Польшчы настаў бардэль і хаос, калі запанавала дэмакратыя. Як бачым, дэмакратыя не існуе, толькі пануе. Народ відочна любіць, калі хтосьці над ім пануе.

Па-мойму заклік да чытачоў „Нівы” ехаць у Рэспубліку Беларусь і пераканацца ў тамашніх парадках — няўдачны, бо наогул нашы чытачы ведаюць з прэсы, тэлебачання і радыё сітуацыю за ўсходняй мяжой. Яны вераць у тое, што беларуская міліцыя не цырымоніца з іншадумцамі. Але вядома як ацэньвае сітуацыю ў Беларусі беларуская этнічная група, якая калісь беларускую нацыянальную меншасць ў Польшчы назваў Уладзімір Паўлючук („Światopogląd jednostki w warunkach rozpadu społeczności tradycyjnej”, Warszawa 1972). Вядома і без сацыялагічных даследаванняў, што наш народ ацэньвае сітуацыю ў Беларусі і самога прэзідэнта Лукашэнку станоўча. Пануе там, кажучы, парадак, няма такога бандытызму як у Польшчы. Тое, што „ў крамах усё ёсць, цягнікі і аўтобусы ездзяць па маршрутах, дамы не ўзрываюцца, на вуліцах не страляюць” прызнае нават сам Хільмановіч, а не толькі этнічны беларус з Гайнаўшчыны. Для кожнага чалавека

істотнай справай з’яўляецца бяспечнае штодзённае жыццё. Каму патрэбная свабода, кажучы мае суразмоўцы, калі няма працы, калі пусцеюць вёскі, калі не хапае грошай на сякое-такое быццё. Жывецца горш, наракаюць, чым пры камуне.

Навесіць прасты ярлык саветчыны такім поглядам гэта не растлумачыць усяго. Прычына ляжыць не ў дэмакратыі і ментальнасці, а ў мінуўшчыне. Беларусы ўсходняй Беласточчыны памятаюць як калісь было. І калі адвернуцца ад сваіх усходніх пабрацімаў, то хто за імі заступіцца, хто іх будзе бараніць, калі адродзіцца нацыянальны польскі шавінізм? Крыўды з усходу не было, або людзі гэтага не памятаюць. Людзі ведаюць сваё, бо бачаць як учаранім злачынцам, а цяпер героям ставяць помнікі, або выплачваюць ім грашовую кампенсацыю за тое, што яны калісь сядзелі ў турме за разбой у 1940-я гады, які цяпер называецца барацьбой за незалежнасць (глядзі К. М. „Так было”, „Ніва”, 23.03.2008; ці „Informacje o ustaleniach końcowych śledztwa...” у кнізе „Час трывогі і надзеі”).

Калі чытаем гэты апошні тэкст, то паўстае пытанне: чаму 15 верасня 1995 г., ужо пры дэмакратыі, Суд Варшавскай вайскавай акругі адмяніў прыгавор ад 1.10.1949 г., у сілу якога Рамуальд Райс „Буры” быў пакараны смерцю? „Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego stwierdził, że wszystkie działania obu skazanych zmierzaly do realizacji celu nadrzędnego jakim był dla nich niepodległy byt Państwa Polskiego”. Значыць, усе памардаваныя жыхары беларускіх вёсак — Шпакоў, Занёў, Канцавізны і іншых — перашкаджалі ў „realizacji celu nadrzędnego”?

Можна наступныя пакаленні беларусаў пазбавяцца генетычнага страху і сапраўды адчуць свабоду ў дэмакратычнай дзяржаве. Мабыць тады павераць у дэмакратыю, калі знікнуць антыўрэйскія надпісы на сценах будынкаў, і калі знікнуць лозунгі, што Польшча толькі для палякаў.

Вядома, працэс змен у свядомасці не толькі беларусаў, але і польскага народа, не адбудзецца з дня на дзень. Але можна мець надзею, што калі Польшча далучылася да еўрапейскай сям’і, гэты працэс будзе беспаваротным як у нас, так і ў Беларусі.

Міхась КУПЧЭЛ

Вачыма еўрапейца

Вось табе на!

У час апошняй сесіі Падляшскага сейміка аказалася, што не першы раз у нейкім глабальным маштабе, прытым без партыйных прыкмет, адным з пастаянных элементаў, спада-рожнічаючых палітычным гульням, з’яўляецца крывадушнасць. Яна сама на сабе бессаромная. Яе блізім сваяком з’яўляецца цынізм. Такія думкі наведальі маю галаву якраз у час дыскусіі падляшскіх радных над адабрэнным справаздачы з выканання мінулага года бюджэту. Ліха застрагла, перад і ў час галасавання над гэтым пунктам парадку дня, у тым, што бюджэт 2007 года рэалізавала кааліцыя ПіС-ПСЛ, кіруючая тады ваяводствам. З канцом мінулага года і цяпер ПСЛ кіруе з дамінуючай у ка-

ліцыі Грамадзянскай платформай. Выйшла, значыць, на тое, што лёс адабрэння справаздачы для пісаўска-пэсэлаўскай управы залежаў бы цяпер ад галасоў пісаўска-гепіцкай большасці. Каб гэтага не было замала, мінулагадні бюджэт падрыхтавала кааліцыя яшчэ ранейшая, на чале з СЛД!

Памятаю тую сесію сейміка, у час якой адклікалі кааліцыю з ПіС у галоўнай ролі і завязалі кааліцыю з ГП у ролі яе правадыра. Тады сыпаліся перуны на ПіС, на маршалка Дарыюша Пянткоўскага. Колькі ж тады было абвінавачанняў у блажым гаспадаранні, фінансаванні і г.д. А тут вось табе на! Ужо да сесіі з пунктам аб адабрэнні справаздачы Рэгіянальная разліковая палата сцвердзіла, што не толькі няма ніякіх абвінавачанняў наконт рэалізацыі бюджэту 2007 г., ды ў гісторыі тэрытарыяльнага самаўрада быў гэты адзін з найлепшых падляшскіх бюджэтаў, калі гаворка аб прыбытках, плане якіх быў перавыкананы. З вялікай цікаўнасцю пасля гэтых слоў, адчытаных старшыняй сейміка Мечыславам Багін-

скім (ПСЛ), чакаў я выступлення маршалка Яраслава Дважанскага (у папярэднім кааліцыйным становішчы быў ён старшыняй клуба ГП). Крыху здзіўлены, я пачуў:

— Паменшала беспрацоўе, наступіў рост даходаў насельніцтва, хутчэй развіваліся прадпрыемствы.

Урэшце дачакаўся я заявы:

— Папярэдняя ўправа не была адклікана з-за бюджэту, а з-за ўвядзення палітычнай дэстабілізацыі ў форуме нашага сейміка.

Ды што на ўсё гэтае ПіС. Ягоны радны Марэк Камароўскі сказаў:

— Я згодны з думкай пана маршалка, што не было дагэтуль лепшага бюджэту. Крывадушнасцю з’яўляецца гэтае галасаванне і гаворка аб тым, што папярэдняя ўправа была адклікана не па прычыне рэалізацыі бюджэту, а з-за таго, што ў самаўрада доўгімі крокамі ўвайшла палітыка. ПіС устрымаецца ад голасу.

Ад імя клуба ГП радны Яцэк Цыльвік заявіў:

— Будзем галасаваць за адабрэненне справаздачы. Наша галасаванне пакажа, што не кіруюць намі палітычныя меркаванні.

Былы падляшскі маршалак, старшыня апазіцыйнага клуба СЛД Януш Кшыжэўскі сказаў:

— Я заяўляю, што падтрымаем прапанову адобрыць справаздачу. Не можам галасаваць іначай. Мы падрыхтавалі былі той бюджэт.

Так вось пры ўстрымліваючыся галасам ПіС і галасах „за” клубай ГП і ПСЛ справаздача была самаўрада была адобрана. На канец старшыня Багінскі неадкладна падаўліўся сваёй радасцю:

— Наступіла высокая згода.

Мабыць, пан старшыня не разумее, або прытвараецца, што не разумее, што не было тут гаворкі аб ніякай згодзе, а справа была ў тым, наколькі крывадушнасць і цынізм возьмуць верх у напалітызаваным падляшскім сейміку. А ж сутнасцю ідэі тэрытарыяльнага самаўрада мела быць ягоная апалітычнасць.

Мацей ХАЛАДОЎСКІ

— На 20 гімназістаў, якія прыступілі да ваяводскіх элімінацый прадметных конкурсаў, ажно 17 стала лаўрэатамі, што паказвае на сёлетнюю вялікую спраўнасць нашых вучняў, бо ў мінулых гадах прыблізна палова вучняў станавілася лаўрэатамі, а палова фіналістамі.

Бельская зорка сярод падляшскіх школ

У гэтым годзе вынікі, якіх дабіліся на прадметных конкурсах белгімназісты „тройкі”, перараслі нават спадзяванні дырэкцыі школы (на здымку сёлетнія лаўрэаты)

Тэкст і фота Аляксея МАРОЗА

Асноўная задача настаўнікаў — адукацыя вучняў у адпаведнасці з праграмнымі падставамі так, каб пасля маглі яны выкарыстаць свае веды і ўмеласці ў пазнейшым этапе адукацыі. Зараз пасля навукі ў падставовых школах і гімназіях адбываецца агульная праверка ведаў і ўмеласцей вучняў у час экзаменаў. У прадметных конкурсах прымаюць удзел самыя здольныя вучні і хаця іх вынікі не адлюстроўваюць агульнага ўзроўню навучання ў школах, то паказваюць на патэнцыял таленавітых вучняў і ўмеласці настаўнікаў працаваць з самымі здольнымі дзяцьмі і моладдзю. Вынікі гэтыя маюць таксама вялікае ўздзеянне на рэкрутацыю, у змаганні безакруговых школ за больш здольную моладзь. Вучні Комплексу школ з дадатковым навучаннем беларускай мовы імя Яраслава Кастыцэвіча ў Бельску-Падляшскім (папулярна званая „тройка”) у мінулых гадах маглі пахваліцца добрымі вынікамі як на завяршальных экзаменах, так і ў прадметных конкурсах, што ўплывала на яшчэ большае зацікаўленне бацькоў адукацыяй дзяцей у школе з дадатковым навучаннем беларускай мовы. Аднак у гэтым годзе вынікі белгімназістаў з „тройкі” — зоркі сярод бельскіх школ — нават перараслі спадзяванні дырэкцыі. Ажно 17 гімназістаў сталі лаўрэатамі, а 3 гімназісты — фіналістамі прадметных конкурсаў. У параўнанні са старэйшымі сябрамі горш выпалі вучні падставовай школы, але тут таксама чатыры асобы сталі лаўрэатамі, а адзін фіналістам, што на фоне іншых бельскіх школ таксама аказалася добрым рэзультатам. Калі да гэтага дабавіць яшчэ добрыя вынікі на завяршальных экзаменах, то атрымаецца вобраз бельскага перадавіка па вучобе ў станоўчым значэнні гэтага слова.

— На 20 гімназістаў, якія прыступілі да ваяводскіх элімінацый прадметных конкурсаў, ажно 17 стала лаўрэатамі, што паказвае на сёлет-

нюю вялікую спраўнасць нашых вучняў, бо ў мінулых гадах прыблізна палова вучняў станавілася лаўрэатамі, а палова фіналістамі. Заслуга тут вучняў, якія грунтоўна рыхтаваліся да конкурсаў і іх настаўнікаў. У нас многа вопытных педагогаў, якіх вучні здаўна перамагаюць на конкурсах, — кажа дырэктар „тройкі” Васіль Ляшчынскі. — Раней нашы настаўнікі наракалі на гімназістаў з сёлетніх трэціх класаў, а яны зрабілі нам такі мілы сюрпрыз. Перамога ў конкурсах гэта не толькі прэстыж для вучняў, бо лаўрэаты гімназічных конкурсаў без адбору прымаюцца ў выбраныя сярод школ, а ўсе пераможцы атрымліваюць у школе ўзнагароды.

Сёлетнія лаўрэаты добра справіліся на прадметных конкурсах, дзякуючы грунтоўнай і сістэматычнай падрыхтоўцы.

— Трэба было дакладна паўтарыць тое, што ў праграме навучання, але мы таксама многа працавалі па-за праграмай, — заяўляе Тамаш Ляўчук — лаўрэат біялагічнага конкурсу і хваліць настаўнікаў, якія моцна на працавалі рыхтуючы вучняў. Яго апекуном была Альжбета Навацкая. Лаўрэатамі сталі Адам Голуб і Магдаліна Якуц — таксама яе вучні. Магдаліна стала таксама лаўрэатам хімічнага конкурсу, а яе апекуном у гэтым выпадку была Галена Хіліманюк.

— Рыхтуючыся да геаграфічнага конкурсу трэба было паўтарыць многа матэрыялу, а ў час самога конкурсу трэба было выказацца шырокімі ведамі і дакладна чытаць практыкаванні, каб не махнуцца, — гавораць лаўрэаткі Бажэна Якубюк і Міраслава Міранчук, якімі апекавалася Валянціна Сцепанюк. Давід Яблужэўскі стаў лаўрэатам матэматычнага (апякун Галіна Федарук) і інфарматычнага (апякун Дар’юш Мікуліч) конкурсаў.

— Каб дабіцца поспехаў па інфарматыцы, трэба было добра ведаць матэматыку, — заўважае настаўнік Дар’юш Мікуліч, — а Давід якраз

стаў лаўрэатам абодвух конкурсаў.

— Усё проста было на гістарычным конкурсе і не было цяжкіх для інтэрпрэтацыі пытанняў, — адважна гаворыць лаўрэатка Альжбета Супрунюк. Лаўрэаткай гістарычнага конкурсу стала таксама Кацярына Супрунюк (іх апекуном была Аліна Парфянюк).

Аднак найбольш вучняў стала лаўрэатамі конкурсу па беларускай мове, бо ажно сем: Каміла Сідарук, Наталля Лаўранюк і Марлена Леанюк (апякун Тамара Русачык), Агнешка Хомюк, Паўліна Найман, Віалета Лапінская, Эвеліна Трафімюк (іх апякун Валянціна Бабулевіч).

— Быў вядомы матэрыял, паводле якога нам трэба было рыхтавацца і мы з нашай настаўніцай працавалі па ім, — гаворыць скромна Эвеліна Трафімюк.

— Фінальны вынік, калі вучань стане ў гімназіі лаўрэатам, не залежыць толькі ад працы ў апошнім годзе. На перамогу складваецца праца на працягу многіх гадоў у падставовай школе і гімназіі. Настаўнік у апошнім годзе павінен пераканаць вучня да ўдзелу ў конкурсе і пасля ўмела захаваць яго да сістэматычнай і інтэнсіўнай працы, — тлумачыць настаўніца Валянціна Бабулевіч. — Калі вучань першага ці другога класа гімназіі не стане лаўрэатам, не павінен апускаць рук, але прыступаць да конкурсу ў наступных гадах, каб выкарыстаць здабытыя веды і ўмеласці.

Фіналістамі з ліку гімназістаў сталі Ева Шкода (беларуская мова), Кацярына Супрунюк (геаграфія) і Павел Чачуга (інфарматыка).

Сярод вучняў падставовай школы („тройка”) лаўрэатамі конкурсу па беларускай мове сталі Канстанцыя Дораш (апякун Андрэй Мароз), Магдаліна Кубай (апякун Тамара Русачык), Віалета Маліноўская (апякун Андрэй Мароз) і Анна Кірылюк (апякун Міраслава Маркевіч). Фіналісткай конкурсу па англійскай мове была Караліна Навіцкая (апякун Марк Вашчук).

— Добра, што ў гэтым годзе ў час конкурсу па беларускай мове больш увагі адводзілася лагічнаму думанню і ўмеламу спалучанню ведаў, — гавораць настаўнікі Міраслава Маркевіч і Андрэй Мароз.

Вучні бельскай „тройкі” дабіваліся таксама лепшых вынікаў у маштабе горада і павета на завяршальных экзаменах на канец вучобы ў падставовай школе і гімназіі.

— Каб былі поспехі ў конкурсах, настаўнікі і вучні мусяць працаваць таксама і па-за праграмай, а мы ў нашай школе стараемся стварыць добрыя ўмовы для такой работы. Вучням прысвойваем узнагароды за вельмі добрыя вынікі ў навучы, але самыя лепшыя ўзнагароды ўручаем лаўрэатам прадметных конкурсаў. Настаўнікі, якіх вучні перамагаюць у конкурсах, атрымліваюць узнагароды дырэктара, але мы таксама рэкамендуем іх да ўзнагарод бурмістра або куратара. Раней нашы настаўнікі атрымлівалі ўзнагароды Кураторы, але апошнім часам такіх узнагарод для нашай школы не прызначалі. Калі ў нас многа педагогаў, якіх вучні сталі лаўрэатамі, а ёсць яшчэ і поспехі ў спорце, то колькасць узнагарод бурмістра ў параўнанні да поспехаў нашай школы невялікая. Ёсць у нас настаўнікі вартыя ўзнагароды Міністра адукацыі, — тлумачыць дырэктар Васіль Ляшчынскі. — Аднак у нашай школе ёсць і такія настаўнікі, якія, атрымаўшы званне дыпламаванага, спынілі сваю актыўнасць і трэба іх заахочваць да больш інтэнсіўнай работы.

Бельская „тройка” — школа безакруговая. Пospехі ў конкурсах і іншых формах актыўнасці заахочваюць бацькоў пасылаць сваіх дзяцей менавіта ў гэтую школу. Апошнім часам колькасць вучняў, у параўнанні з іншымі бельскімі адукацыйнымі ўстановамі, павялічваецца. Прадбачваецца прыняць у першыя класы падставовай школы самую вялікую колькасць вучняў з ліку ўсіх бельскіх школ.

Гістарычная памяць

Апошнім часаму Гайнаўцы і ваколіцы штораз мацней чуоцца галасы малой жменькі чыноўнікаў, якія загадваюць Беларускаму музею, каб ліквідаваць беларускі арнамент на фасадзе музейнага будынка. У выніку гэтага сацыяны зняты былі б керамічныя пліткі, якія складалі арнамент, а тое месца замалявана было б шэрай фарбай.

Справа пашкоджанага арнаменту цягнецца ўжо трэці год. Усяму вінаватыя і выканаўца, які спартачыў работу, і заказчык, які заплаціў яму грошы. Абодва бакі павінны быць за гэта прыцягнуты да адказнасці.

Беларусаў непакоіць гэтая задума, паколькі арнамент выконвае не толькі эстэтычную, але і рэпрэзентатывую ролю. Сведчыць ён аб нашай тут бытнасці, паведамляе аб гэтым турыстам і наведвальнікам, напамінае аўтахтонам аб іх беларускім радаводзе. Са знікненнем арнаменту Гайнаўка будзе пазбаўлена бачнага знака на яго нацыянальным абліччы.

Звяртаюся тады да кіраўніцтва музея з заклікам аднавіць арнамент, прывесці яго ў адпаведны выгляд, каб здалёк было відаць, што ў гэтым прыгожым будынку змяшчаецца беларуская культурная ўстанова, якая ставіць сабе за мэту захаванне культурнай спадчыны мясцовых беларусаў. Кожнае іншае рашэнне будзе нашым грамадствам успрынятае з незразуменнем і недаверам.

В. Б.

Неакуратна паставіліся

З канцом сакавіка г.г. страцілі сапраўднасць пашпарты кніжачнай формы. У Чаромхаўскай гміне на дзень 31 сакавіка абавязку абмену пашпартаў не выканалі больш за сорак чалавек. Палова з іх актуальна знаходзіцца за мяжою краіны і па гэтай прычыне не змаглі яны аформіць дакументаў. Апошнія, проста, замаруджваюць. Як сказала загадчыца ЗАГСа Аліцця Пытэль, усім асобам былі пасланы пісьмовыя паведамленні, праводзіліся таксама размовы з сямейнікамі, але і гэта не паўплывала на станоўчае вырашэнне справы. Як тлумачыліся самі зацікаўленыя, яны яшчэ маюць час. Відаць, не ўсім грамадзянам залежыць на акуратным выконванні правілаў закону. Але ці яны не бяруць часам прыкладу з вярхушкі?

(ус)

Да культуры нам далёка

Часта мне здараецца выязджаць з Бельска, напрыклад, у напрамку Беластока ці Нарвы. Едучы шашой, бачу ў равах, ці то ў хмызняках побач шашы, выкінутыя мяшкі са смеццем. Валяюцца таксама розныя бутэлькі і папера. Хачу сказаць, што гэтага не вывезлі за горад дзеці, а толькі дарослыя. Ой, які сорам прыносім асяроддзю і нашай краіне, бо што добрага пра нас можа падумаць замежны турыст, напрыклад, з Нямеччыны? У Еўрасаюз то мы ўвайшлі, але добрай культуры, на вялікі жаль, не набылі, ды не ведаю ці ўвогуле набудзем. А можа тым няхлюям, якія яшчэ не маюць сметніцаў і забылі дарогу да легальнай звалкі, гмінныя ўлады павінны паставіць кантэйнеры. Варта пра гэта падумаць.

Жэня МАРТЫНЮК

Наведвайце Гайнаўку

Тэкст і фота Андрэя ЯЛОЗЫ

Гайнаўка — горад і гміна ў Падляшскім ваяводстве. У 1975-1998 гг. горад знаходзіўся ў адміністрацыйных межах Беластоцкага ваяводства. Распаложаны ён на Бельскім узвышшы, на заходняй акраіне Белавежскай пушчы і таму замацавалася за ім назва „брамы ў Белавежскую пушчу”. Пасля пракладкі ў 1894 годзе чыгуначнай лініі ў Бельск-Падляшскі горад стаў цэнтрам лясной гаспадаркі. У першую сусветную вайну пачалася ў ім будова тартака і вузкакалейкі, якія спрычыніліся да інтэнсіўнай эксплуатацыі пушчанскіх рэсурсаў. У міжваенны перыяд адбылася разбудова дрэвапрацоўчых прадпрыемстваў з прыцягненнем англійскага капіталу. У выніку Гайнаўка стала тады самым буйным у Польшчы цэнтрам дрэвапрацоўчай прамысловасці.

У 1951 годзе Гайнаўка атрымала гарадское права. Цяпер Гайнаўка з’яўляецца турыстычным цэнтрам (лясы, вузкакалейка) і культурным асяродкам беларусаў, якія, паводле апошняга перапісу насельніцтва, складаюць 26,41% ад агульнай колькасці жыхароў горада. У горадзе працуе філіял Беластоцкай палітэхнікі, які вучыць студэнтаў па спецыяльнасці ахова натуральнага асяроддзя. Гайнаўка надалей з’яўляецца цэнтрам дрэвапрацоўчай прамысловасці, а таксама машынабудаванчай — для патрэб лясной гас-

падаркі. У горадзе працуюць трыкатажны, тэкстыльны, харчовы і перапрацоўчы заводы, а таксама чатыры супермаркеты: Кауфланд, Плюс, ПСС і Бядронка. Гайнаўскія дзеці і моладзь вучацца ў пяці падставовых школах, чатырох гімназіях, двух дзяржаўных ліцэях (у тым ліку адзін з дадатковай навукай беларускай мовы), комплексе прафесійных школ і непублічным комплексе эканамічных школ (з ліцэем). Працуе тут таксама Пасляліцэйская студыя псаломшчыкаў і Установа прафесійнага ўдасканалвання.

Штогод у маі адбываецца Міжнародны фестываль „Гайнаўскія дні царкоўнай музыкі”. У дзевяностых гадах пачаў дзейнасць Музей помнікаў беларускай культуры. У той час узведзена была мадэрная двухпавяр-

ховая Свята-Троіцкая царква паводле праекта Аляксандра Грыгаровіча. За гэты цікавы архітэктурны праект яго аўтар быў удастоены прэстыжнай узнагароды імя брата Альберта. Будаўніцтва храма курыраваў пакойны а. Антон Дзевятоўскі, настаіцель прыхода ў 1951-1995 гадах. Просторавая канцэпцыя будынка храма заключаецца ў прымяненні нерэгулярна ўзаемапранікаючых, складкаватых на ўзроўні даху бетонных шкарлупін, якія ўздымаюцца ўверх дзвюма рознай вышыні вежамі, накрытымі цыбулепадобнымі купаламі з крыжамі. Храм спалучаны арачнай сцяной з высокай званіцай. Інтэр’ер, іканастас і іконы выканалі польскія, балгарскія, рускія і грэчаскія мастакі. Храм можа змясціць 5 тысяч вернікаў і лічыцца самай вялікай царквой у Польшчы.

Гайнаўка мае добрую дарожную інфраструктуру. Адтуль можна даехаць у Беласток праз Заблудаў і Жэдня, у Белавежу, Кляшчэлі і Бельск. Праз горад пралягаюць ваяводская дарога Замбраў — Белавежа і чыгуначная лінія ў Чаромху, Седльцы і Варшаву.

Калі хто па якіх-небудзь прычынах не змог цяпер наведаць Гайнаўкі павінен гэта зрабіць неадкладна. Сённяшняя Гайнаўка — гэта значны прамысловы цэнтр, чыгуначны і аўтадарожны вузел. Гайнаўка — адзін з найбольш значных асяродкаў беларускай культуры ў Польшчы.

Фінансы Бельскага павета

Прыходы

Крыніцу прыходаў павета вызначае закон ад 13 лістапада 2003 года. Паводле плана мясцовага развіцця Бельскага павета на 2007-2013 гг. найбольшы ўдзел у структуры прыходаў маюць уласныя прыходы павета, на большасць якіх павет не мае ўплыву, напрыклад, агульная субвенцыя. Вартасць агульнай субвенцыі ў 2004-2007 гг. складала ў сярэднім 55,9% ад усіх прыходаў (у 2004 г. — 60,04%, выканана 7 238 598 зл.; у 2005 г. — 54,03% і 8 766 146 зл.; у 2006 г. — 54,59% і 8 224 439 зл.; у 2007 г. — 54,94% і 9 280 463 зл.) У агульнай субвенцыі найбольшы ўдзел мае асветная частка, якая ў 2004-2007 гг. складала 43,44% агульных прыходаў (у 2004 г. — 45,26%, у 2005 г. — 43,03%, у 2006 г. — 43,38%, у 2007 г. — 42,10%). Іншымі павятовымі прыходамі з’яўляюцца прыходы ад павятовай маёмасці і гэты ўдзел падае; у 2004-2007 гг. склаў ён каля 2% агульных прыходаў (у 2004 г. — 2,93%, у 2005 г. — 1,82%, у 2006 г. — 1,67%, у 2007 г. — 1,39%). Затое расце ўдзел апошніх павятовых прыходаў: прыбыткі ад камунікацыйных аплат, ад паслуг, ад адсоткаў, ад рэалізаваных паведам урадавых задач і ад удзелу ў дзяржаўным бюджэце.

Удзел датацый на даручаныя дзяржаўнай адміністрацыяй задачы ў 2004-2007 гг. склаў 7,54% агульных прыходаў (у 2004 г. 9,50% — 3 434 175 зл.; у 2005 г. 7,98% — 3 266 585 зл.; у 2006 г. 8,74% — 3 366 972 зл.; у 2007 г. 11,47% — 4 665 044 зл.); датацыя за апошні

год большая, бо ўключае сродкі на рэалізацыю інвестыцыі для Павятовай каманды супрацьпажарнай аховы вартасцю ў мільён златаў.

У 2004-2007 гг. паменшаў удзел бюджэтных датацый на ўласныя задачы, які ў сярэднім склаў 4,47% (у 2004 г. 6,14% — 2 220 110 зл.; у 2005 г. 4,30% — 1 759 246 зл.; у 2006 г. 3,86% — 1 486 727 зл.; у 2007 г. 3,57% — 1 449 600 зл.).

Бельскае староства папярэе недахопы прыходаў для рэалізацыі прадугледжаных законам задач, заключаючы дамовы з адзінкамі мясцовага самакіравання і падаючы рознымі распадарчым заяўкі за дапаможнымі сродкамі, у тым ліку і замежнымі. У сувязі з такімі абставінамі ўдзел гэтых прыходаў нерэгулярны. Гэты недахоп падаецца сур’ёзным, калі глянуць на вартасць дамоў з адзінкамі мясцовага самакіравання. І так, у 2004 г. складала яна 757 904 зл., у 2005 г. — 573 085 зл., у 2006 г. — 1 974 020 зл. а ў першым паўгоддзі 2007 года ўжо 2 373 182 зл.

Непакоіць спад прыходаў ад уласнай маёмасці і часткі кампенсуючай агульнай субвенцыі. Расце затое прыход з падатку ад фізічных і юрыдычных суб’ектаў. Напрыклад, у 2004 г. склаў ён 2 605 439 зл., а ў 2006 г. ужо 4 035 560 зл.

Падагульняючы, трэба адзначыць, што ўласныя прыходы павета недастатковыя для рэалізацыі ўласных залач.

Расходы

У 2004-2007 гг. найбольшыя затраты былі ў 2005 годзе і складалі яны 21,38% агульных расходаў

(42 087 970 зл.) і 21,97% агульных прыходаў (40 950 615 зл.). У той жа год былі і найбольшыя бягучыя расходы.

Паветы маюць абмежаваныя магчымасці фінансавання інвестыцый, галоўным чынам у выніку юрыдычных абмежаванняў. З другога боку закон ускладвае большыя задачы ў карысць мясцовых грамадскасцей. у сувязі з гэтым істотным элементам паправы інвестыцыйных здольнасцей павета з’яўляюцца вонкавыя сродкі, асабліва замежныя, ды юрыдычныя змены.

План на 2007-2013 гады

Фінансаванне асабовых праектаў, агульнай вартасцю ў 22 712 721 зл., прадбачаецца з наступных крыніц: з бюджэту адзінак мясцовага самакіравання 166 500 зл., з дзяржаўнага бюджэту 45 600 зл., з еўрасаюзных крыніц 5 132 454 зл. і з іншых крыніц, у тым ліку з Фонду працы — 17 368 167 зл.

Праекты развіцця інфраструктуры, агульнай вартасцю ў 132 992 377 зл., прадбачаецца фінансаваць з наступных крыніц: з бюджэту адзінак мясцовага самакіравання 23 553 113 зл., з дзяржаўнага бюджэту 1 150 000 зл., з еўрасаюзных сродкаў 105 014 264 зл. і з іншых крыніц 3 275 000 зл.

Рэалізацыя плана мясцовага развіцця будзе залежаць ад вартасці здабытых сродкаў, так краёвых, як і ад структурных фондаў. Калі не ўдасца выканаць усіх планаваных у 2007-2013 гг. задач, іх рэалізацыя будзе адтэрмінавана на наступныя гады.

Міхал МІНЦЭВІЧ

Лоўчы Сцяпан Харчун

Пётр БАЙКО

Лоўчы Сцяпан Харчун быў вельмі вядомай і паважанай персонай у міжваеннай Белавежы. На жаль, сёння памяць аб ім ужо зацёрлася. Старэйшыя белавежцы, якія з лоўчым сутыкаліся штодня, гэтак як і ён сам, у пераважнай большасці — ужо на тым баку. Нягледзячы на гэта, я ўсё ж прабаваў сабраць хаця б рэшткавыя інфармацыі пра гэтага чалавека, аднак вынік маіх пошукаў заставаўся надта скромным. І вось, некалькі год таму, быццам па маім заказе, у Белавежу завітаў адзін з унукаў Сцяпана Харчуна — Анджэй Брош з Олыштына, уласнік, разам з жонкай, прыватнага праектнага бюро. Вядома, што не маглі мы не сустрэцца. Спадар Брош паабяцаў даставіць крыху матэрыялу пра свайго дзеда і слова стрымаў. 30 ліпеня 2005 года прыехаў у Белавежу разам з другім унукам славутага лоўчага — д-рам Янушам Дыноўскім, адстаўным выкладчыкам Вышэйшай педагогічнай школы ў Олыштыне, дарэчы, ураджэнцам Белавежы. Спадар Брош сабраў крыху дакументаў і здымкаў свайго дзеда, а д-р Дыноўскі саставіў яго кароткую біяграфічную заметку. Матэрыял сабраны Анджэем Брошам быў ім перададзены ў архіўныя фонды Белавежскага нацыянальнага парку.

Сцяпан Харчун нарадзіўся ў 1875 годзе на Валыні ў сям'і Андрэя і Марыі. Калі яму споўнілася 16 гадоў, стаў працаваць ганцом на пошце. Праз два-тры гады пазнаёміўся ён са Сцяпанам Сэферынякам, лясным практыкантам у маёнтку Студзянка графа Берга. Берг быў рускім грамадзянінам нямецкага паходжання, меў маёнткі на Валыні і ў Фінляндыі, час ад часу прыязджаў на паляванні ў Белавежскую пушчу. Паляваў тут, між іншым, у 1871, 1880 і 1881 гадах, пераважна з вялікім князем Мікалаем Мікалаевічам. Па хадаўніцтве С. Сэферыняка, Сцяпан Харчун стаў практыкантам у графа Берга. У гэтай ролі паказаў сябе настолькі добрым, што калі граф выйграў у карты моцна запушчаны маёнтка, яго кіраўніком назначыў менавіта Харчуна. Харчун хутка, да задавальнення ўласніка, давёў маёнтка да належнага стану. На жаль, праз некалькі гадоў граф прайграў яго ў карты, а сам выехаў у Фінляндыю. Паспеў яшчэ пратэжыраваць Сцяпана Харчуна на паляўнічую службу ў Белавежскай пушчы. Пратэктыйны ліст граф напісаў 10 лютага 1896 года. Запэўніваў у ім, што С. Харчун належным чынам авалодаў асновамі лясной і паляўнічай гаспадарак. А ўжо 28 мая 1896 года ў царкве ў прыпушчанскай вёсцы Ціхаволя (зараз на беларускім баку) Харчун узяў шлюб з Софіяй Сэферыняк, сястрой свайго прыяцеля. Харчунам нарадзілася шасцёра дзетка, двое з якіх вельмі хутка памерла.

Да выбуху I сусветнай вайны Харчун працаваў ужо обер-егерам, кіраваў працай падлеглых яму паляўнічых наглядчыкаў (егераў). Адораны музычнымі здольнасцямі обер-егер стварыў з працаўнікоў паляўнічай службы аркестр. Функцыянаваў ён як у царскі, так і ў міжва-

Пасля ўдалага палявання прэзідэнта РП Ігнацы Масціцкага (у капелюшы). Першы злева стаіць арганізатар палявання — Сцяпан Харчун. Здымак выкананы перад царскім палацам у Белавежы

енны перыяд. Слухалі яго, між іншым, цар Мікалай II, вялікія рускія князі, князь Манака Альберт I, прэзідэнт Ігнацы Масціцкі.

У жніўні 1915 года царскія ўлады эвакуіравалі лясных і паляўнічых працаўнікоў у глыб Расіі. Сцяпан Харчун з сям'ёй трапіў у Цвярскую губерню, дзе працаваў лесніком. Калі распачалася кастрычніцкая рэвалюцыя, уцёк з сям'ёю ў Польшчу, у Белавежскую пушчу. Да верасня 1928 года працаваў на пасадзе ляснічага Лясніцтва Грудкі, затым быў назначаны на пасаду лоўчага Дырэкцыі дзяржаўных лясоў у Белавежы. Гэтую пасаду займаў амаль да часу адыходу на пенсію. Кіраваў працай 16 паляўнічых наглядчыкаў.

Лоўчы Харчун апекаваўся таксама заснаванай у Белавежскай пушчы ў верасні 1929 года зубрагадоўляй. У кастрычніку 1929 года асабіста канваіраваў з Варшавы дзве самкі. У штогодніку „Ochrona Przegrody” за 1930 год знаходзім такую вось інфармацыю: „Размяшчэнне зуброў у Белавежы мае эксперыментальны характар. Назірае за імі кваліфікаваны жывёлагадовец, ляснік Харчун”. Зубрагадоўля стала проста любімай справай Харчуна. Па гэтай прычыне дайшло нават да нейкага канфлікту паміж Харчуном і маладой ветэрынарыхай Людмілай Бараноўскай (замужняя — Блотніцкая), якая паскардзілася на лоўчага ў адным са сваіх апавяданняў, змешчаным у зборніку „Przez zieloną granicę” (Торунь — Мельбурн 2007).

Белавежскі лоўчы займаўся таксама арганізацыяй паляванняў для розных дзяржаўных саноўнікаў. Ад прэзідэнта РП Ігнацы Масціцкага атрымаў нават на памятку сярэбраны партсгар, які 19 ліпеня 1930 года ўручыў яму асабіста дырэктар Дзяржаўных лясоў Адам Лёрэт. Перадча дару, які прыслала Цывільная канцылярыя Прэзідэнта Рэчы Пасполітай, адбылася ў прысутнасці служачых Дырэкцыі дзяржаўных лясоў у Белавежы. Унутры партсгара выгравіравана надпіс: „Прэзідэнт Рэчы Пасполітай Ігнацы Масціцкі Пану Лоўчаму Сцяпану Харчуну на памятку з выпадку палявання дн. 10-14.IV.1930 г. у Белавежы”. Прэзідэнт паляваў тады на глушчоў.

Інфармацыя аб прэзідэнцкім жэсце паявілася ў часопісе „Echa Leśne” (№ 8/1930).

У сямейнай традыцы ўнукаў Харчуна замацаваўся расказ аб тым, як дзед застрэліў ваўка для Герынга, які яго лёгка раніў падчас палявання ў 1935 годзе. Ваўка гэтага быццам мелі адправіць у Берлін самалётам.

Пра Сцяпана Харчуна ўспамінае з удзячнасцю ў сваёй працы „Lasy Białowieży” (Познань 1930) праф. Юзэф Пачоскі — кіраўнік Нацыянальнага парку (які ў той час яшчэ афіцыйна называўся Надлясніцтвам „Рэзерват”). Харчун аказаў вялікую дапамогу Ю. Пачоскаму ў яго даследаваннях. Між іншым паказаў вучонаму, дзе ў Белавежскай пушчы расце плюшч.

Сцяпан адышоў на пенсію 30 верасня 1935 года з пасады часовага падрэфэрэндара, на якую быў — відаць — пераведзены па прычыне дрэннага стану здароўя. Жонка Харчуна прадала надлясніцтва дом з пляцом на Крыжах, у якім жылі з дзяцьмі. У наступным годзе ад Галены Сакалоўскай купілі дом у Ківерцах (Луцкі павет), у якім пасяліліся з думкай дажыць тут да смерці. Але гэтак не сталася. Пасля II сусветнай вайны былі яны вымушаны пакінуць Ківерцы. Прыехалі ў Люблін. Калі да іх далучыўся сын Сяргей, пакінулі гэты горад і пасяліліся ў Кшэнтаве (зараз Лодзінскае ваяводства, Радамшчанскі павет). Сын працаваў у тамашнім надлясніцтве. Пасля трох гадоў перавялі яго ў Надлясніцтва Якубова каля Ілавы (зараз Вармінска-Мазурскае ваяводства). Тут Сцяпан Харчун памёр 28 ліпеня 1953 года. Пахавалі яго ў недалёкіх Тыліцах. Жонка Софія пасля смерці мужа пераехала да дачкі ў Слупск, дзе памерла ў 1964 годзе ва ўзросце 89 гадоў.

Нашчадкі лоўчага Белавежскай пушчы захоўваюць у сямейных зборах, між іншым, паляўнічую трубку з выгравіраваным надпісам „Пану Лоўчаму Сцяпану Харчуну працаўнікі ДДЛ Белавежа, 11.XI.1934”, сярэбраную запальнічку, падораную генералам Казімежам Фабрыцым у 1930 годзе, а таксама мушку-вабік на аленя.

Рынак у Заблудаве

З расказаў свайго бацькі помню, што ў Заблудаве кірмашовым днём заўсёды быў аўторак. У гэты дзень у мястэчку гандлявалі ўсім. У міжваенны час сяляне прыводзілі на рынак кароў і коней, а купцы прыязджалі аж з-пад Бельска, Беластока ды больш аддаленых мясцін.

Цяпер у Заблудаве гандаль на рыначку-таўкучцы таксама адбываецца па аўторках, але на пляцоўцы Гміннага кааператыва „Сялянская самадапамога”, пры складах мінеральнага ўгнаення і пункце скупкі жывёнастаі, бо ў цэнтры мястэчка, каля каталіцкага касцёла, таргаваць забаронена. Раней менавіта там людзі гандлявалі, але калі паступілі скаргі, што таргашы з-за ўсходняй мяжы развешваюць свае тавары на паркане і машынамі загароджваюць уваходную браму, гмінныя ўлады вырашылі перавесці гандляроў у іншае месца.

Цяпер на таўкучцы пануе вялікі балаган. Каб у аўторак даехаць да вагі і зважыць машыну або фурманку, ці купіць мінеральныя ўгнаенні, трэба цяжка папрацаваць і пасварыцца з гандлярамі, каб тыя расступіліся і далі дарогу. А яны ў сваю чаргу крычаць, каб па аўторках не ўпускаць на пляцоўку транспарту, бо тады адбываецца таргоўля.

Другі рынак, на якім гандлююць сельгаспрадуктамі, бульбай, збожжам і парасятамі, знаходзіцца за Заблудавам, па вуліцы Хадкевіча ў напрамку Рафалаўкі, насупраць праваслаўнага могільніка. Сюды гмінныя чыноўнікі, відаць, не заходзяць і таму не бачаць, што там дзеецца. Пляц гэтага рынку няроўны, калдобісты, сродкі транспарту стаяць бязладна. Тыя, што прыедуць раней, потым маюць клопат, каб выехаць назад. На рынку няма нужніка і за сваёй патрэбай трэба ісці на другі бок шашы, на праваслаўны могільнік.

Трэба памятаць, што Заблудава мае гарадское права. Чаму ж тады ўлады горада не навядуць парадку на рынку і не паўплываюць на Гмінны кааператыв, каб той прывёў у парадак таўкучку. Ідзе вясна і як найхутчэй трэба навесці вясення парадкі.

Мікалай ЛУК'ЯНЮК

Майстар, будзь пунктуальны!

Цяпер у Гайнаўцы працуе толькі адзін пункт рамонт гадзіннікаў па вул. 3 Мая. Ён у цэнтры горада і лёгка яго знайсці. Вельмі шкада, аднак, што гадзіншыч працуе толькі тады, калі яму захочацца. Да поўдня яго няма. „Бывае, — казалі мне мясцовыя жыхары, — але пасля абеду”. Ці заўсёды так? Пункт, у адпаведнасці з надпісамі на шторах, павінен працаваць ад дзевятай да семнацатай гадзіны.

У пятніцу, 4 красавіка г.г., я не меў шчасця сустрэць на працы гайнаўскага майстра гадзіннікаў ні раніцай, ні ў поўдзень, ні ад 13 да 14 гадзіны. Навошта тады толькі зводзіць кліентаў? Не пайнфармаваць іх на картачцы, чаму закрыта, або калі прыйдзе майстар? А так калі хто чакае, дык дарма траціць час. Ці ў гадзіншыка сапсаваўся ягоны наручны гадзіннік? А ўжо ж пунктуальнасці ні за грош!

(ян)

Ганна Кандрацюк (zorka@niva.iig.pl)

з р к а

Д Л Я Д З Я Ц Е Й І М О Л А Д З І

„Роднае слова” дзеля статыстыкі!

Конкурсу „Роднае слова” ўжо 36 гадоў. За гэты час выраслі два пакаленні выступоўцаў. Такія сем’і, дзе дэкламатарамі былі бацькі, а зараз выступаюць іх дзеці, сутрэнем у Гайнаўцы, Бельску, Чыжах ці Нарве. Словам, усюды, дзе больш-менш столькі часу вядзецца навучанне беларускай мове. Гэтыя справы заўсёды ішлі разам і адна другую дапаўнялі. Мы ўжо звыкліся з такой з’явай. Але, як паказалі сёлетнія раённыя элімінацыі ў Беластоку, поспех можа дасягнуць кожны. Вядома, кожны, хто мае здольнасці і хто выступіць па-беларуску. Вось гран-пры журы прысвоіла Кубу Андрэцкаму з Саколкі. Куба не мае магчымасці вывучаць беларускую мову ў сваёй школе. Ён выступіў з народнай легендай пра месяц. Падрыхтавала яго мама, настаўніца беларускай мовы ў Бабіках. У выступленні найбольш спадабалася мне натуральнае вымаўленне і цікавая падборка твора. Легенда апавядае пра біблейнае забойства, карацей, гісторыю Каіна і Авеля. За сваё злчынства Каін мусіць пакутаваць на вачах усяго свету. Ён вымушаны трымаць на вілах забітага брата — гэтую жахлівую карціну мы можам пабачыць на Месяцы, калі ён у поўні. Дарэчы, легенда была калісьці папулярнай у нашых вёсках.

— А вы размаўляеце з сынам па-беларуску ў хаце? — спыталі мы ў пані Тані Андрэцкай.

— Вядома, размаўляем, — адказала яна.

Лаўрэаткай першага месца стала таксама **Эвеліна Філіпюк** з Рыбалаў. Пасля закрыцця школы ў Рыбалах спынілася навучанне беларускай мовы. Да конкурсу Эвеліну (як і яе сябровак) падрыхтавала пані Лідка Мартынюк з Вясковага дома культуры. Спадарыня Мартынюк разам з дзядзькамі гуляе ў тэатр і вядзе пластычныя заняткі. Заўсёды ў час беларускіх аглядаў мы захапляемся іх сцэнічным афармленнем. Яшчэ іншы прыклад беларускай актыўнасці мы бачым на прыкладзе Супраслі. На агляд прыехала 8 школьнікаў, якія займаюцца ў прыманастырскім праваслаўным хоры, вядомым таксама як „Загадка”. Дзеці разам з бацькамі прынялі ўдзел у фанграфічным праекце і запісалі на кампакт-дыску дзве беларускія песні.

— А дзе знаходзіце вершы сваім дэкламатарам? — пытаем іх апякунку матушку Міраславу Тыханюк.

— Беларускую літаратуру я маю ў сваёй хаце, — кажа матушка. І дадае: — Мы сбраем з Віктарам Шведам. Нашы дзеці вельмі любяць яго вершы.

3 году ў год павялічваецца лік дэкламатараў-дашкольнікаў. У раённым конкурсе ў Беластоку прыняло ўдзел аж 19 дзетак. Побач Беластока выступілі дашкольнікі з Гарадка, Супраслі, Рыбалаў. Далей у катэгорыі I-III класаў быў 51 удзельнік, у катэгорыі IV-VI класаў — 46, а ў гімназіі — 22, разам 138 дэкламатараў. На жаль, разам з колькасцю выканаўцаў не павышаецца ўзровень выканання. Наадварот, пры такой масавас-

Міхал Бабік

Куба Андрэцкі

Аксана Сычэўская

ці немагчыма збудаваць добрую атмасферу. Пад канец выступленняў, якія цягнуцца 6-8 гадзін, ад стомы і хаосу пухне галава. Замест узлёту назіраецца якраз прыгнёт. Арганізатары (у гэты раз конкурс ладзіла Таварыства беларускай культуры) павінны арганізаваць два мерапрыемствы або праводзіць элімінацыі ў двух залах — асобна для дзяцей, асобна для старэйшых. Або абмежаваць колькасць выступоўцаў!

Пазітыўнай і новай вартасцю „Роднага слова” з’яўляюцца ўзнагароды ў выглядзе талонаў на кніжкі. Гэта становіць крок у культурны кантэкст мерапрыемства.

На жаль, вельмі часта дэкламатары (або асоба, якая іх выклікае на сцэну) забываюцца назваць аўтара твора. Такая практыка не мае нічога супольнага

Аня Аляксейчук

Юстына Апольская

Эвеліна Філіпюк

з прамоцыяй беларускай літаратуры — наадварот, яна вучыць невуцтву і абыякавасці да найважнейшага — стваральніцкай літаратуры. Апошняя заўвага датычыць настаўнікаў і арганізатараў.

Паколькі сярод лаўрэатаў апынулася больш за паўсотні прозвішчаў, таму мы назавем толькі тых, хто апынуўся на першым месцы. І так, журы ў саставе: д-р Васіль Сегень (старшыня), Іаланта Грыгарук, Альжбета Фіёнік, гран-пры прызначыла Якубу Андрэцкаму з Саколкі. Першае месца сярод дашкольнікаў заваяваў Міхась Бабік

Магда Бабік

Ліда Пякарская

Ганна Пякарская

з прадшколя № 14 у Беластоку; у катэгорыі I-III класаў: **Магда Бабік**, **Юстына Апольская**, **Аня Аляксейчук** з ПШ № 4 у Беластоку; у катэгорыі IV-VI класаў: **Юліта Альховік** з Супраслі, **Эвеліна Філіпюк** з Рыбалаў, **Нінка Ваўранюк** і **Лідка Пякарская** з ПШ № 4 у Беластоку. Сярод гімназістаў на першым месцы апынуліся **Ганна Пякарская** і **Аксана Сычэўская** з Гімназіі № 7 у Беластоку.

Фота і тэкст Ганны КАНДРАЦЮК

Ніна Абрамюк і нарваўскія лаўрэаткі: (справа) Эвеліна Келбашэўская, Эвеліна Прабуцкая, Наталля Смактуновіч, Агнешка Апольская

Вершы Віктара Швэда

Ходзіць татка без валос

— Падай, дарагі Хвядос,
Колер бацькавых валос.
— Надта цяжка адгадаць,
Бо іх цалкам не відаць.

Быццам бы падчас вайны
Павылазілі яны.
Ужо татка наяву
Мае толькі галаву.

Прашу пусціць палец!

Акушэрка на руках
Нясе голае дзіцятка.
— Хлопец, хлопец! — у вачах
З радасцю галосіць татка.

— Успакойся, прашу,
Гэта ж не дзяўчо, а малец.
Непатрэбны гэты шум.
І прашу пусціць мой палец!

Музыка з кайфам

Што нам далі хлопцы з „Dali”?

Перш за ўсё далі шмат разнастайнай музыкі! У іх можна знайсці і попмузыку, нешта з круга рок-музыкі, а тыя, што чулі іх дэбютны альбом, кажуць, што і хаўс чуваць. Не паверу, пакуль, не пачую.)

Але вяртаемся да вытокаў. На пачатку быў „Чалавек з разынкамі”, але недзе чатыры гады таму хлопцы памянлі назой на „Dali” і пад такім назовам пазнае іх свет. Зараз усе жывуць і працуюць у Мінску, але прыду-

малі сабе іншы шлях да славы, чым праз мінскія каналы. Менавіта пачынаюць экспансію на суседнія краіны. Неўзабаве сваю праграму будуць прэзентаваць у Варшаве, памалу сябруюць таксама з Расіяй і Украінай. Гэта не таямніца, што многія беларускія гурты сталі папулярнымі ў сваёй краіне дзякуючы аўдыторыі і шырокай прамоцыі ў суседзяў. „Dali” мае і свой амерыканскі эпізод. Большасць беларускіх гуртоў выступае пад Мінскам у рамках даволі арыгінальнага праекта, які вельмі блізка супадае з ідэяй фестывалю „Басовішча”. Можна нават сказаць, што гэтае мерапрыемства — менш

маштабная копія гарадоцкага фестывалю, які праходзіць на тэрыторыі рэзідэнцыі пасла ЗША ў Беларусі. Я называецца яно „Амбасовішча” (спалучэнне слоў „амбасада” і „Басовішча”). Дзякуючы перамозе на гэтым мерапрыемстве, завязаліся кантакты і, мабыць, пачуем калісьці гурт „Dali” ў ЗША. У іх ёсць напэўна імкненне выйсці на шырокую публіку, таму і эксперыментуюць з формай, стылямі, гукамі. Нікога не здзіўляе, што старуюцца патрапіць на ўсё ж такі андэрграўнднае „Басовішча”, дзе, дарэчы, выступалі ўжо на „Вольнай сцэне”, і адначасова рыхтуюцца ўзяць намінацыю на фестываль „Еўравізія”.

А чаму вырашылі назвацца „Dali”? Да канца невядома, але, калі глянуць на графіку іхняга сайта, зразу відаць, што цікавяцца мастацтвам Сальвадора Далі, што маюць з ім нейкае дачыненне. Таксама, здаецца, што ў сваёй творчасці пробуюць яны прабіцца недзе глыбей, таму і дэбютны альбом атрымаў псіхааналітычны заглавак „Загадкі Зігмунда Фрэйда”.

i_basovka@o2.pl

ГІСТОРЫЯ ПРА ТОЕ, ЯК ДАСТАТКОВА АДНОЙ КРОПЛІ...

А яшчэ, дарагія мае, ведайце: бываюць на гэтым свеце не толькі прыемныя сустрэчы і прыгожыя спатканні. Бывае іншае: развітанні і нечаканыя страты пачуццяў таксама бываюць. Як вецер сціхае пад вечар, як знікаюць няўлоўныя кругі па вадзе...

Так знікла няўлоўна пранізліва-затоненае пачуццё Тацянкi да Русланчыка. Проста павольна пайшло разам з зыходзячым сонцам, ціха згасла з вечаровым ягоным полымем. Толькі Русланчык, мілы Русланчык — пакуль нічога не ведаў, нічога не заўважаў.

І прыйшоў да яе ў той вечар, і гучна, звонка смяюся і жартаваў — як жартаваў заўсёды з любай сваёй Тацянкаю. Жартаваў, заляцаўся, гарэзнічаў.

А яна... Хоча неяк сказаць, хоча спыніць яго. Ды нічога не можа прыдумаць, не можа ніяк зазірнуць у вочы хлопца — каб глыбока, каб проста і ясна.

— Кавы... вып’ем? — тады пытае.

— Канешне! Я звару. Як заўсёды, — хоча ўжо ўзяцца Русланчык за варажнечу з туркаю. Але Тацянка не пагаджаецца: — Не, сёння я.

І адварочваецца яна да пліты. І толькі адзіная, дробная-дробная кропелька-слэзка сцякае ды падае, мяша-

ецца з цёмным змесцівам туркі.

Два кубачкі стаяць перад імі на сталі. Два невялічкія, з выявамі божых каровак па баках кубачкі, якія выбралі і купілі ў краме калісьці разам. Прыемны водар запалання ўвесь пакой. З тымі ж бясконцамі жартамі ўсладжваецца Русланчык за стол, узнімае свой кубачак, робіць першы маленькі глыток.

— Што гэта? Сёння ў кавы смак нейкі іншы...

І ўзнімае вочы на Тацянку; і раптоўна ў пакоі становіцца ціха-ціха. Гэтак жа ціха ставіць ён кубак на стол, ціха збіраецца і выходзіць.

І нічога-нічога не гаворыць на развітанне. Паколькі... Ці трэба якія словы, калі надыходзіць той час? Час развітання, час цішы, час апошняга вашага спаткання — з водарным кубачкам кавы, смак у якога ўжо крыху іншы.

Ваш Дзядзечка Сід
30 студзеня 2008 г., Кобрын

Польска-беларуская крыжаванка № 18

Запоўніце клеткі беларускімі словамі. Адказы, з наклееным кантрольным талонам, на працягу трох тыдняў дашліце ў „Зорку”. Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку н-р 14:

Шум, госці, вада, ар, год, Ала, Яга, кураслеп, куток, торт, ай, гарсонка, факт, крок, карты. Увага, гак, мара, так, корт, курс, гурток, спорт, чудак, кок, сабака, бал, лета, напоў, ты.

Узнагароды, кніжку „Міфы і легенды ад Нёмана да Буга”, выйгралі: Магдаліна Куптэль, Анна Хвашчэўская з Гімназіі № 2 у Гайнаўцы, Магдаліна Сачко з Белгімназіі ў Гайнаўцы, Пётр Казлоўскі з Бельска-Падляскага, Юліта Стасевіч з Бабікаў, Мажэна Дмітрук з Чыжоў. Віншуем! Узнагароды ўстанавіла Зугртванне „Uroczysko” з Супраслі.

Prze-wodnik	Rower					Silnik
		Malec	Sami-czka	Smoczek		Krony drzew
Pokój			Sala			
Dom						
Włosy	Wazon					Soda
Wierzba						Jasny
Jaryło?					Jar	
Dzban	As	Ocze-sanie				
					Bierz	
Postać						

Спадчына

Драмгурткі пачыналіся са сцэнічных твораў

Сяргей ЧЫГРЫН

У сярэдзіне 1950-х гадоў Беларускае грамадска-культурнае таварыства ў Беластоку актыўна ўзялося за арганізацыю драматычных гурткоў. „Моладзь! Калі хочаш жыць культурна — арганізуй драматычны гурткі”, „Моладзь! Арганізуй у сваёй вёсцы гурток БГКТ, праз што прычынішся да пашырэння культуры і роднай мовы”, — такія лозунгі былі ўсюды. І заклікі кіраўніцтва БГКТ тады далі пэўны плён. Паўсюль на Беласточчыне пачалі арганізоўвацца і дзейнічаць драматычныя і розныя іншыя гурткі мастацкай самадзейнасці. А Мікола Матэйчук 19 мая 1957 года ў „Ніве” апублікаваў артыкул аб тым, што беларусам у Польшчы неабходна яшчэ арганізаваць беларускі драматычны тэатр. „Рускі тэатр існуе і працуе, арганізуецца ўкраінскі тэатр у Пярэмышлі. А беларускі? Пакуль няма”, — паведамляе аўтар гэтага допісу. Далей спадар Матэйчук спыняецца на „малых формах” беларускай драматургіі. Ён піша, што не трэба абмяжоўвацца толькі аднаактоўкамі, бо беларуская драматургія мае багатыя традыцыі і сур’ёзныя драматычныя творы.

Пазней, у 1960 годзе, на Трэцім з’ездзе БГКТ таксама вялася гутарка пра беларускі тэатр. А Вера Леўчук у артыкуле „Аб тэатры” („Ніва”, 14 ліпеня 1963 г.) выказала сваю думку аб беларускім тэатральным рэпертуары, на якім на той час трымаліся тэатральныя калектывы. „Бо тое, — пісала Вера Леўчук, — што драмгурткі на вёсках неак радзяць з рэпертуарам (усё іграюць „Мікітавага лапця” ды „Пярэстую красулю”) абсалютна не сведчаць аб базе для працы прафесійнага тэатра. Нават прапанаваны гурток ГП не зможа працаваць з такім рэпертуарам, які цяпер маем. А п’есы з БССР зноў мала падыходзяць для нашых умоў”.

Але ў тых гадах на Беласточчыне беларускі тэатр адкрыць так і не ўдалося. А шкада! Бо калі б ён быў адкрыты і працаваў да сённяшніх дзён, у ім змаглі б працаваць прафесійныя і таленавітыя рэжысёры і акцёры з Беларусі, якія даўно знаходзяцца без працы з-за таго, што не дуоць у дудку існуючай беларускай уладзе.

Але вернемся да беластоцкіх беларускіх драмгурткоў 50-гадовай даўніны. Сапраўды, як пісала Вера Леўчук, з беларускім сцэнічным рэпертуарам тады было сціпла. У сельскай мясцовасці не хапала беларускіх п’ес. Іх перапісвалі ад рукі, перадавалі з вёскі ў вёску. Таму Галоўнае праўленне БГКТ вырашыла пашырыць рэпертуар беларускамоўных п’ес друкаванымі спосабам.

У 1956 годзе асобным выданнем выдаецца „Паўлінка” Янкі Купалы. Наклад кнігі быў 2500 паасобнікаў. На вокладцы кнігі выдаўцы змясцілі партрэт песняра, а на апошняй старонцы вокладкі была надрукавана рэклама тыднёвіка „Ніва” і ўмовы яе падпіскі.

„Паўлінку” адразу атрымалі многія самадзейныя тэатральныя калектывы. Артыстам спадабалася такая ідэя, таму праз два гады выдавецтвам ГП БГКТ асобнымі выданнямі былі выдадзены „Прымакі” Янкі Купалы, п’еса „Суд” Уладзіслава Галубка, „Пінская шляхта” Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча.

Наклад гэтых кніжак быў па 3000 асобнікаў кожная. Дарэчы, у канцы кніжачкі „Пінская шляхта” была надрукавана нават біяграфія В. Дуніна-Марцінкевіча.

У 1957 годзе Галоўным праўленнем БГКТ у Польшчы па ініцыятыве беларускай моладзі асобным выданнем

выйшла калектыўная кніжка п’ес на роднай мове „Зборнік сцэнічных твораў”. Выдавецтва падабрала ў кніжку тры п’есы, якія не цяжка было падрыхтаваць і паставіць на любой вясковай сцэне. Сюды ўвайшлі п’есы „Пярэстая красуля” А. Чужыніна, „Боты” М. Крапіўніцкага, „Мікітаў лапаць” М. Кудзелькі і п’еска „Міхалка”, з польскага пераапрацавана Далецкімі. Так было сказана ва ўступным слове кніжкі. Але тут павінен быць невялікі каментарый. Сапраўды, М. Крапіўніцкі — украінскі аўтар. А хто такі А. Чужынін? Па словах аўтара слоўніка беларускіх псеўданімаў Янкі Саламевіча, гэта таксама ўкраінскі аўтар. Але чаму аб гэтым не згадваецца ў зборніку сцэнічных твораў?.. І ці мог украінскі драматург мець такі рускі псеўданім — Чужынін?.. А што датычыць п’ескі Чужыніна „Пярэстая красуля”, дык яна вельмі арыгінальная, смешная і сцэнічная.

„Мікітаў лапаць” напісаў беларускі драматург Міхась Чарот (сапраўднае прозвішча Міхась Кудзелька). Упершыню яна была апублікавана і паставлена ў 1923 годзе.

П’еска „Міхалка”, якая „з польскага пераапрацавана Далецкімі”, да сённяшняга дня выклікае спрэчкі наконт свайго аўтарства. Янка Саламевіч сказаў, што п’есу напісаў Вацлаў Іваноўскі і яшчэ нехта брат з сястрой. Аб тым, што аўтарам „Міхалкі” з’яўляецца Вацлаў Іваноўскі піша і Юры Туронак: „Вялікім поспехам карысталася яго (маецца на ўвазе Вацлава Іваноўскага — С. Ч.) камедыя са шляхецкага жыцця „Міхалка”, пасля першай публікацыі 1911 года ў Пецярбургу яна вытрымала некалькі перавыданняў, апошняе выйшла ў 1957 годзе ў Беластоку” („Мадэрная гісторыя Беларусі”, Вільня 2006, с. 190). Прыгадаўся мне і артыкул Зянона Пазыняка „Хто такія Далецкія?”, які быў апублікаваны ў часопісе „Помнікі гісторыі і культуры Беларусі” № 1 за 1975 год. Зянон Пазыняк адзначае, што сярод незаслужана забытых п’ес, якімі пачынаўся новы прафесійны беларускі тэатр ХХ стагоддзя, адной

з першых трэба назваць камедыю „Міхалка”. Прозвішча яе аўтара невядомае. На тытульным лісце першага выдання п’есы (1911, суполка „Загляне сонца і ў наша аконца”) пазначана „З польскага на беларускі лад перапрабілі Далецкія”.

Камедыя „Міхалка” ў свой час карысталася вялікай папулярнасцю ў беларускіх глядачоў. Яе ставілі ва ўсіх аматарскіх гуртках і прафесій-

ных беларускіх тэатрах, у тым ліку і на Беласточчыне. Гартаючы беларускі друк за 1911-1912 гады, трапляюць паведамленні аб дзейнасці тэатральнага аматарскага калектыву ў двары Дольцаў былога Барысаўскага павета. «У спектаклях у Дольцах удзельнічала беларуская шляхецкая моладзь, — піша Зянон Пазыняк. — Далецкія аматары вялі асветніцкую, культурную працу сярод сялян. Непасрэдным арганізатарам самадзейнасці быў тутэйшы малады шляхціч Эдвард Сушынскі. Дзякуючы яму ў шматлюдныя фэсты і святы ў Дольцах рэгулярна ставіліся беларускія спектаклі. 29 жніўня 1911 года, напрыклад, на вялікі фэст, калі сабралася шмат народу, шляхты і сялян з усёй ваколіцы, у двары ў Дольцах група тутэйшай моладзі паказала спектаклі „Міхалка” і „Модны шляхцік” Каруса Каганца. „Міхалку” тут ставілі ўжо другі раз. Як паведамляе карэспандэнт, п’есу „Міхалка” перапрабілі самі аматары і ўпершыню паставілі яе ў 1910 годзе. З 1911 года спектакль ідзе ўжо ў Віленскім беларускім музычна-драматычным гуртку і ў тэатры Ігната Буйніцкага». «Па-мойму, — піша далей Зянон Пазыняк, — ёсць падставы лічыць Далецкіх не перакладчыкамі, а аўтарамі п’есы „Міхалка”, якую, нароўні з „Модным шляхціком” К. Каганца і „Паўлінкай” Янкі Купалы, трэба залічыць у актыўныя нацыянальных камедый маладога беларускага тэатра».

„Зборнік сцэнічных твораў” саслужыў добрую службу. Змешчаныя ў ім п’есы ставіліся на Беласточчыне дзесяткі разоў. Іх паказвалі на многіх аглядах аматарскіх тэатральных калектываў, якія праводзіла БГКТ супольна з павятовымі аддзеламі культуры і асветы.

Пазней Беларускае грамадска-культурнае таварыства ў Польшчы, эксперыментуючы, выдавала асобныя п’е-

скі рознымі спосабамі. Напрыклад, тыднёвік „Ніва” ў 1960-х гадах спецыяльным рэпертуарным дадаткам надрукаваў лірычную камедыю ў адной дзеі Васіля Шчогаалева „Бярозка” ў перакладзе з украінскай мовы Міколы Татура. Як рэпертуарны дадатак да „Нівы” выйшлі з друку камедыя „Суседка” Алеся Пальчэўскага і „Мараль Наталлі Зотавай” Іды Эвальд і іншыя. Наклады іх былі, як і „Нівы”, каля 5 тысяч паасобнікаў.

Пра выхад гэтых і ўсіх іншых кніжачак п’ес паведамляла на сваіх старонках „Ніва”. Беларусы Беласточчыны самі нават пачалі пісаць п’ескі і прыносяць на пасяджэнні літаб’яднання пры рэдакцыі „Нівы”. Так 17 ліпеня 1958 года ў рэдакцыі „Нівы” была абмеркавана п’еса „Ануфры авансуе” сябра аб’яднання Сяргея Кручка. П’еса складалася з 3 актаў. А падзеі ў ёй адбываліся ў першыя гады пасля вайны. Падчас абмеркавання было адзначана, што аўтар мае здольнасці, але ў п’есе яшчэ ёсць шмат недахопаў.

У 1969 годзе БГКТ выдае новы другі па ліку „Зборнік сцэнічных твораў”, бо ранейшых выпускаў кнігі п’ес было недастаткова. Таму ў новы зборнік увайшлі п’есы „Злавацца не трэба” Валянціна Зуба, „Цудоўная дудка” Віталія Вольскага, „Урок танца” Уладзіміра Адаеўскага, „Вываражыла” Юрка Геніюша, „Люцынка-інжынерыха” Сакрата Яновіча. А таксама для школьнай сцэны — п’есы „У ліхадзеевым палоне”, „Не на тым коніку” В. Зуба, „Як я быў доктарам” М. Алтухова, „Пасля ўрокаў” Х. Мальцінскага, „Першы ўрок самастойнасці” М. Скрыпкі. П’еса „Злавацца не трэба” В. Зуба прапанавалася больш вопытным гурткам, якія працавалі на Беласточчыне не адзін год і мелі даволі сур’ёзную практыку. Усе астатнія прасцейшыя п’ескі адрасаваліся пачынаючым драмгурткам. Упершыню ў гэтым зборніку свет пабачылі п’есы беластоцкіх аўтараў — С. Яновіча і Ю. Геніюша. Дарэчы, асобным выданнем у 1978 годзе выхадзіла п’еска С. Яновіча „Не пашанцавала”. А ГП БГКТ у 1976 годзе таксама выдала „Зборнік сцэнічных твораў” С. Яновіча і Ю. Геніюша. У гэтым зборніку, як пісалі аўтары ў невялікай прадмоўцы да свайго выдання, чытачы змаглі знайсці тое, што магло развесяліць людзей. Але гэта была праўда аб жыцці-быцці, аздобленая смехам. У зборніку Сакрат Яновіч выносіў на суд чытачоў тры свае п’есы — „Сто хвароб на аднаго чалавека”, „Старыя” і „Сынок”, а Юрка Геніюш — п’есы „Хто каго?” і „Прыгоды белага грыба”.

Цяпер беларускім гурткам Беласточчыны было што ставіць. Тым больш, што зрэчас п’есы друкаваў і „Беларускі каляндар”.

Згадваецца мне і яшчэ адно файнае беластоцкае выданне, якое называецца „Ад абраднасьці да тоеснасьці” (2004). У гэтае выданне ўвайшлі восем сцэнарыяў абрадавых пастацовак для беларускіх дзіцячых садкоў Беласточчыны. Сцэнарыі гэтыя напісалі Аліна Ваўранюк, Барбара Пякарская, Ганна Кандрацюк, Аляксандр Максімюк і Тамара Карнілюк.

Падарожжа пад знакам зоркі Чарнобыля

Ганна КАНДРАЦЮК

Асоба Івонкі Сурвілы, прэзідэнта БНР, вядомая чытачам „Нівы”. Найперш дзякуючы інтэрв’ю, якое друкавалася на нашых старонках два гады таму. Спадарыня прэзідэнт пабывала тады на святкаванні 50-годдзя „Нівы”, якое адзначалі мы 14 кастрычніка 2006 года. Размова, як

кожнае інтэрв’ю, закранала адно выбранае праблема жыцця палітычных уцекачоў. Не хапіла тады месца на асабіста-прыватныя пытанні, якімі заўсёды цікавіцца звычайны чытач. І асабліва, калі справа датычыць жанчыны — прэзідэнта і мастачкі ў адной асобе. У час падрыхтоўкі да інтэрв’ю мае сяброўкі раілі спытаць, між іншым, пра стыліста, у якога апрацаваў спадарыня прэзідэнт. Як палітык вылучаецца яна не толькі веданнем замежных моў, але і элегантнасцю. Не менш цікавілі нас погляды спадарыні Сурвілы на рэлігію, грошы, любоў і г.д. Словам, *усё, што называецца жыццём*. Невыпадкава мемуары — адзін з самых папулярных жанраў на чытацкім рынку. Таму з вялікай цікавасцю і спадзяваннем узяла я ў рукі „Дарогу” Івонкі Сурвілы і нават не агледзелася, калі кніжачка са 144 старонак была прачытана. У ёй найважнейшая атмасфера. Змест і характар кніжкі трапіла аддае загаловак: „Дарога. Стоўпцы — Капенгаген — Парыж — Мадрыд — Атава — Менск”.

Транскантынентальную вандроўку можам адчытаць як метафару яе жыцця. Але не толькі. Гэта таксама вобраз XX стагоддзя, перыяду выгнанняў, эміграцыі, перасяленняў у цяжкі змрочнай зоркі Чарнобыля. І, як гэта бывае ў выпадку людзей вялікага фармату, лёс эпохі літаральна пераклікаецца з іх асабістым. У апошнім сцвярджэнні няма перабольшвання, паколькі місія старшыні Рады БНР спалучае светлае і трагічнае. Гэта найлепш відаць па прыкладзе шасці папярэднікаў Івонкі Сурвілы. У доказ сказанага сведчыць хоць бы адсутнасць ведаў і гістарычных апрацовак пра іх дзеянні і намаганні. Ды што тут гаварыць пра гістарычныя апрацоўкі. Большасць нашых патрыётаў не ўяўляе як выглядалі прэзідэнты БНР! Добрым прыкладам гэтаму з’яўляецца лёс Міколы Абрамчыка, якога добрым словам успамінае аўтарка „Дарогі”.

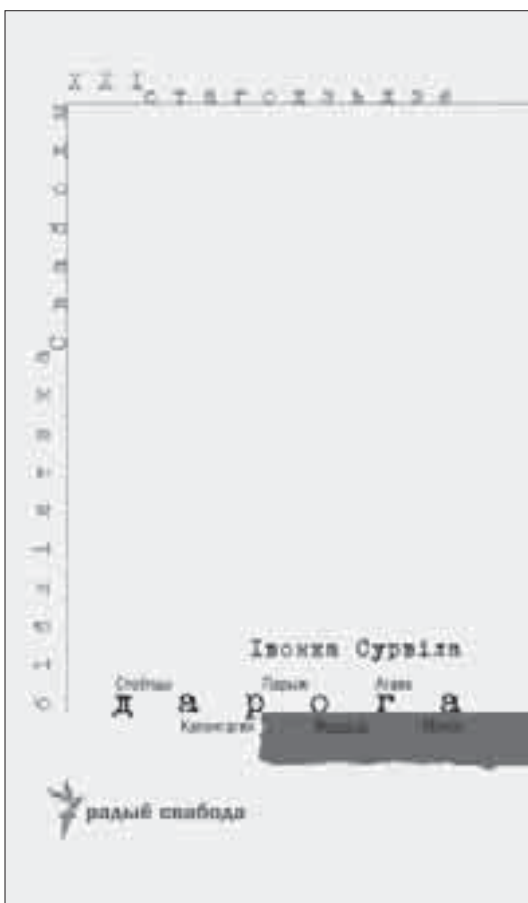
Геранія мемуараў — асоба сціплая. У сваіх успамінах найперш аддае голас іншым. І робіць гэта неардынарна. Карацей кажучы, малое псіхалагічныя партрэты людзей, якімі чытач захапляецца ад першага погляду. Такія вобразы бацькоў Эвеліны і Удадзіміра Шыманцоў, мужа Янкі Сурвілы, згаданага прэзідэнта Міколы Абрамчыка, ці уніяцкага святара Льва Гарошкі. Прыгожыя партрэты жанчын, сябровка па змаганні: Алы Ораса-Рамана, Лёлі Міхалюк, Раісы Жук-Грышкевіч...

Жыццёвыя „прыпынкі” таксама

напамінаюць карціны з выявай якасці жыцця. Данію геранія малюе як прыгожую краіну ветлівых людзей. Францыя — гэта змаганне за дасканаласць, Іспанія — адкрытасць, Канада — талерантнасць. Аднак дарога да светлых прыпынкаў

складаная, часам трагічная. Самы драматычны адрэзак Стоўпцы — Данія датычыць уцекаў пад бомбамі з бацькаўшчыны. Сям’ю Шыман-

Івонка Сурвіла, Дарога. Стоўпцы — Капенгаген — Парыж — Мадрыд — Атава — Менск. (Бібліятэка Свабоды. XXI стагоддзе), Радыё Свабодная Эўропа/Радыё Свабода, 2008, сс. 144.

цоў, якая не ў зможе супрацьставіцца жахам вайны, выратаўвае серыя цудаў. Яны матэрыялізуюцца нават дзякуючы ворагам, якія невядома чаму дапамагаюць у няшчасці. Напрыклад, з’яўленне нямецкага сал-

дата, якія дапамагае ім дастацца на судна, што шчасліва давязе іх у Данію (карабель, на якім мела плысці іх сям’я, узарваўся ад міны).

Успаміны цікавыя і цэнныя таксама гісторыкам, паколькі змяшчаюць інфармацыю з жыцця эміграцыі ў Даніі. Гэта ў першую чаргу кашмар эпідэміі і пагроза дэпартацыі ў СССР. Уладзімір Шыманец, бацька будучай прэзідэнт БНР, выцягвае ўцекачоў-судзічаў з рук савецкіх агентаў ды абыякавых да праблемы бюракратаў. Каштоўную карціну складае апісанне беларускай дыяспары ў Францыі: *Галоўным месцам спаткання для беларусаў у Парыжы быў прафсаюзны будынак Французскай канфедэрацыі хрысціянскіх работнікаў, у сквэры Манталён. Там і адбываліся выставы, і зборкі, і ўрачыстыя святкаванні нашай грамады. Першы раз мы туды паехалі ў 1948 годзе — здаецца, на святкаванні праваслаўнага Вялікадня. Было там шмат людзей, і памятаю, што спатыкалі нас з кветкамі. Перадаў іх Арсень Монід. Быў там і Міхась Наймовіч, які тады вучыўся ў Вышэйшай мастацкай школе і пэўна ж, усе іншыя беларускія парызжаны. Хоць мы іх тады яшчэ не ведалі, вельмі было прыемна ў вялікай беларускай сям’і... У прафсаюзным доме святкавалі мы кожны год 25 сакавіка і адзначалі Слуцкае паўстанне. Пасля дакладу на тэму дня быў звычайна канцэрт, выступалі з вершамі, сьпяваў Віктар Жаўняровіч. Падросшы, я часам вяла гэтыя спатканні.*

Іншыя рэфлексіі выклікае мадрыдскі перыяд, калі ў цяжкіх жыццёвых умовах (на сціплым складным дыяспары, якія не заўсёды прыходзілі на час) з мужам Янкам рабілі яны беларускія штодзённыя перадачы. Выпрабаванне лёсу не пакідае нават у стабільнай Канадзе. Наадварот, калі аўтарка з галавой ангажуецца ў дапамогу дзецям, пацярпеўшым ад чарнобыльскай катастрофы, пакідае яе творчая моц. Траўма не дазваляе займацца творчасцю. Аднак у кніжцы не сутрэнеце наракання і фрустрацыі, так характэрнай эміграцыйнай творчасці. Магчыма, што пазітыўны пераказ — мэтанакіраваны. Пасля чытання хочацца напляваць на ўсе савецкія міфы пра варожае і перасваранае замежжа. Тым больш, што ў „Дарозе” не адчуваецца фальшу і маніпуляцыі пачуццямі чытача.

Кніжка папоўнена здымкамі, частка якіх мае гістарычную каштоўнасць.

„Дарога” Івонкі Сурвілы выдадзена ў серыі Бібліятэкі Радыё Свабода напярэдадні 90-х угодкаў БНР. Прадбачлівы выдавец змясціў кніжку таксама на сваім сайце: www.svoboda.org

Ваяводскі літаратурны конкурс аб гісторыі рэгіёна

на легенду, дзённік, сямейную хроніку, гісторыю мясцовасці, установы, школы, прыхода, помнікаў даўніны, парку, могілніка і г.п.

пад лозунгам

НАША ГНЯЗДО

Шудзялава 2008

Арганізатары:

Гмінны асяродак анімацыі культуры і рэкрэацыі ў Шудзялаве

Гмінная ўправа ў Шудзялаве

Павятовае староства ў Саколцы

Мэты конкурсу:

1. Папулярызацыя і прамоцыя дакументаў — своеасаблівага запісу мінулага і паданняў лакальных грамадскасцей, асабліва важных у Аб’яднанай Еўропе.

2. Указанне жыцця лакальнай грамадскасці і яе дасягненняў маладому пакаленню.

3. Заахвочванне лакальнай грамадскасці пераказаць нашчадкам успаміны, запісы здарэнняў, ведаў і дакументаў аб „сваім гняздзе” — гміне, мясцовасці, школе, сям’і і т.п.

4. Фармаванне рэгіянальнай тоеснасці і пашаны для айчынай традыцыі і культуры.

Правілы конкурсу:

1. Конкурс мае адкрыты характар і адрасуецца школам, прыходам, установам, згуртаванням, індывідуальным асобам.

2. Умова ўдзелу ў конкурсе — даслаць дакумент, хроніку, дзённік, успаміны, альбом або іншыя формы апісання мінулага, здарэнняў (у 2 экзэмплярах: арыгінал і копію), на ўласны кошт або асабіста даставіць іх, з абавязковай метрычкай з паметкай:

— назвы ўстановы, згуртавання, школы, класа з адрасам,

— імя і прозвішча асоб, якія падрыхтавалі хроніку, запісы,

— імя і прозвішча настаўніка або апекуна ўдзельніка конкурсу.

3. На конкурс нельга дасылаць прац узнагароджаных на іншых конкурсах.

4. Пры ацэнцы пад увагу будуць узяты наступныя крытэрыі:

— агульная канцэпцыя прапанаванай працы,

— дакументальныя і пазнавальныя вартасці,

— змест запісаў, праблематыкі,

— стыль і правільнасць мовы,

— каштоўнасць ілюстрацый,

— дадатковыя матэрыялы (прыложаныя карты, эскізы, фатаграфіі, дакументы).

5. Арганізатары заахвочваюць удзельнікаў конкурсу да сінтэтычнага апісання гісторыі гміны (максімальна 5 старонак машынапісу), якое будзе публічна прэзентавацца аўтарамі на ўрачыстым святкаванні 495 гадавіны стварэння Падляскага ваяводства ў Наваградзе ў жніўні гэтага года.

Увага!

Камісія будзе звяртаць увагу, каб працы былі самастойнымі і не абапіраліся на апублікаваныя ўжо матэрыялы (манаграфіі, буклеты, даведнікі, інтэрнэт і т.п.).

6. Катэгорыі ўдзельнікаў:

I — падставовыя школы,

II — гімназіі,

III — звышгімназічныя школы,

IV — дарослыя,

V — спецыяльная катэгорыя **ГІСТОРЫЯ ГМІНЫ**.

7. Узнагароды

Арганізатары прадбачаюць тры галоўныя фінансавыя або рэчавыя ўзнагароды ў кожнай катэгорыі.

8. Працы трэба даслаць у тэрміне да 1 чэрвеня 2008 года на адрас:

GOAKiR

ul. Szkolna 12

16-113 Szudziałowo

Падвядзенне вынікаў конкурсу і ўручэнне ўзнагарод адбудзецца **12 чэрвеня 2008 г. а гадз. 10.00.**

Усё ў гонар Прэзідэнта

Аляксандр ВЯРБЦКІ

Герастрат, шавец са старажытнагерчаскага Эфеса, захацеў быць слаўным, падпаліўшы храм Артэміды ў родным горадзе. Ягоныя сучаснікі дабіліся ягонай інфаміі, ягонага праклёну, занясення ягонага прозвішча ў спісак забароненых імён, каб ніхто больш у будучыні не ведаў пра яго, пра ягоны ўчынак. Вось тыя рупліўцы загадалі запам’ятаць ягонае імя і паўсюдна паўтараць, што яго трэба забыць.

Гісторыя колам коціцца, то падбіраючы імёны пад сябе, то выносячы іх наверх. І ўсё набірае яна разгону, разам з разгонам тэхнічнага прагрэсу. І ў сярэднявечную эпоху, коцячыся з духам тадышняга часу, загадчыкі кнігапісанья заняліся вызначаннем месца гістарычным дзейнікам — каго занесці на старонкі кніг, а каго занесці на індекс кніг забароненых. Сёння мы можам іранічна падсмейвацца з таго сярэднявечка, але гэтым чынам, як заўважыў у фінале славутага „Рэвізора” Мікалай Гогаль, мы насміхаемся выключна над сабою.

Хаванне нявыгаднага зместу атрымала ў наш час, дзякуючы ўсялякаму прагрэсу, новыя формы. Асаблівы прагрэс у грамадскае жыццё ўнесла Вялікая Савецкая Сацыялістычная Рэвалюцыя. Гэтым

прагрэсам было прымяненне ў гістарыяграфію рэтушы, запар з новымі лозунгамі. Абвешчаны рэвалюцыйны новы грамадскі лад нес лозунг: „Ад кожнага паводле магчымасцей, кожнаму паводле патрэбнасцей”. У ліку патрэбнасцей апынуўся і гістарычны рэтрагляд — падача „новаму чалавеку” новага бачання мінуўшчыны.

Савецкая гістарыяграфія з размахам карысталася рэтушшу, выдвараючы са старонак гістарычных дакументаў сляды ўсялякіх „ворагаў народа” і велічаючы герастратаў, гатовых пазбыцца сваіх храмаў, сваіх святыняў, сваёй памяці. Дзякуючы таму „прагрэсу” чалавек „новага грамадскага ладу” трапляў у савецкі „рай”, у якім, у адрозненне ад біблейскага, не было нават спакушаючых дрэў пазнання добра і зла з іхнім „ядавітым” зместам.

Вось вельмі нядаўна прамінула 90-я гадавіна Акта 25-га Сакавіка, гадавіна найбольш знамянальнай даты ў беларускай гісторыі. І гэтая дата прыводзіць на думку не толькі падзею, якая ў той дзень адбылася, але яна ахоплівае і ўсю гістарычную арнаментальную вакол яе, у тым ліку і ўсе спробы зацягнуць на яе гістарычнае бяльмо. І вось на світанку XXI стагоддзя вяртаецца каторы ўжо раз у сярэднявечнае рэчышча. Вяртаецца мы — тутэйшыя.

У газеце „Советская Белоруссия”, якая лічыцца органам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, пад юбілейную дату адбыўся круглы стол, якога ход быў апублікаваны на сайце прэзідэнцкай штотдзёнкі. У дыскусіі на тэму падзей 90-гадовай даўнасці прынялі ўдзел адукаваныя людзі, якіх прозвішчы выраслі выключна з тае зямлі, што і іх носбіты — з Беларусі. Іхняя размова, нягледзячы на іх ідэалагічную біяграфію, была вельмі змястоўнай, амаль пазбаўленай ідэалагічнай афарбоўкі. Здавалася б, што вяртаецца ў нармальнасць.

Але вярнуліся нашы супляменнікі, афіцыйныя з пункту гледжання беларускай дзяржаўнасці беларусы, на сярэднявечную інфармацыйную дыбу. Пасля жалю годных падзей у выкананні дзяржаўных служб „беларускага” рэжыму, якія былі ўчынены ў юбілейную дату, нейкае „ответственное лицо” па савецкай завядзёнцы ўнясло рэтуш і ў змест віртуальнага слова: запіс лекцыі на тэму ўласнай гісторыі бяследна прапаў з сайта „Советской Белоруссии”. Мая колішняя суседка пра такое „лицо” любіла па-гарадоцку сказаць: „Узяўся і ўср...ўсо”. На іншых беларускіх афіцыйных сайтах прапала нават „геройства” стражаў „правапарадку”. Вярнулі беларусаў у эпоху Sanctum Officium, Inquisitio Haereticae Pravitatis.

Найслаўнейшая брытанская каралева, Вікторыя, увайшла ва ўдзячную гістарычную памяць брытанцаў дзякуючы выпадку на еўную эпоху росквіту Брытанскай імперыі. Ейнае панаванне можна прымяркоўваць да адносна „шчаслівай” савецкай эпохі Брэжнева, з якой вырас цяперашні беларускі электарат. Эпізоды з жыцця „четырёхжды героя” нашых землякоў больш-менш вядомыя, але жыццё Вікторыі напэўна менш...

Брытанская імператрыца, калі была ўжо ў брэжнеўскім узросце, запрасіла на прыём замежных амбасадараў. І здарыліся тады караванаванай бабульцы непаслухмянасці ейнага стрававода, які без дазволу ўключыўся ў дыпламатычны абмен думкамі. За першыя два бздзюхі ветліва прасіў пардону французскі амбасадар, а за трэцім падняўся і нямецкі:

— Гэты і пяць наступных бяру я ў гонар вялікай Германскай імперыі!

Ведаць гісторыю сваёй радзімы трэба кожнаму чалавеку. Такія веды падобныя на ніткі, якія няхай сабе і тонкія, але шматлікія, таму і трымаюць чалавека на роднай зямлі, нават калі знаходзіцца ён на чужыне.

Адрозненне ў вывучэнні гісторыі Беларусі ад падобнай навукі ў іншых краінах заключаецца ў тым, што там, з большага, усё трымаецца на нацыянальна арыентаваных пазіцыях. Спраба аналагічнага падыходу была і ў Беларусі. Яна рэалізавалася да 1995 года, пакуль цяперашні беларускі правіцель не павыкідваў са школ нацыянальна арыентаваныя падручнікі па гісторыі і не замяніў іх на падручнікі, дзе ўсё выкладзена з пазіцыі расійскага савецкага гістарычнага падыходу.

Разам з тым, жыццё суверэннай краіны ўносіць свае карэктывы ў выкладанне гісторыі. І, натуральна, што пазіцыі расійскага гістарычнага пункту гледжання на Беларусь змушаны адыходзіць. Гэта тлумачыцца тым, што пацярпелая краіна ў інтэрацыі Беларусі і Расіі лускашэнкаўская кіруючая эліта мусіць шукаць сябе новую глебу для тлумачэння натуральнасці гістарычнага існавання беларускай незалежнай дзяржавы і, адпаведна, сваёй улады.

Адзін з прыкладаў такога падыходу можна ўбачыць на сайце, які носіць ганарлівую назву „Гісторыя Беларусі”. Месціцца ён па адрасе <http://www.kumav-com.na.by>.

Нягледзячы на тое, што пра старонкі сайта не скажаш, што яны надта аздоблены рознымі ўпрыгожаннямі і фотаздымкамі, вартасць знаёмства з імі не падлягае сумненню, асабліва для тых, каму гісторыя Беларусі з’яўляецца цікавай.

„Курс «Гісторыя Беларусі» ўведзены

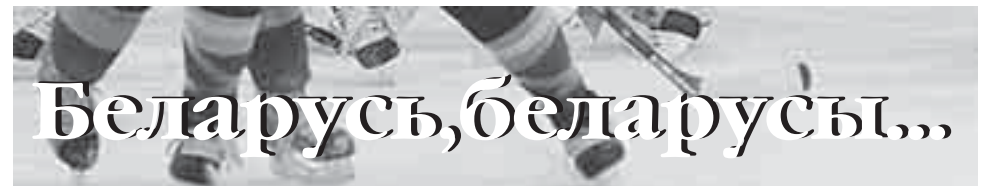
ў праграмы спецыяльных сярэдніх і вышэйшых навучальных устаноў у пачатку 90-х гадоў мінулага стагоддзя, калі наша краіна стала на шлях пабудовы суверэннай дзяржавы, — пішучы аўтары сайта. — Сёння вывучэнне студэнтамі курса «Гісторыя Беларусі» займае важнае месца ў агульнай сістэме падрыхтоўкі сучаснага дыпламаванага спецыяліста”.

Такім чынам вартасць вывучэння гісторыі Беларусі як гісторыі незалежнай дзяржавы не падлягае сумненню. Гэта ўжо вельмі добра, бо яшчэ дзесяць гадоў таму падручнікі з расійска арыентаваным гістарычным пунктам гледжання не надта звяжалі на такую акалічнасць.

Змест курса для вышэйшай школы добра распрацаваны і знаходзіцца на аднайменнай старонцы данага сайта. Там выдатна пералічаны і выкладзены згодна з ханалогіяй перыяды гістарычнага развіцця Беларусі. Але найбольш цікавым падаецца раздзел, дзе распавядаецца пра падзеі апошніх дзесяцігоддзяў. „У лістападзе 1996 г. быў праведзены рэферэндум, па выніках якога народам быў адобраны прапанаваны прэзідэнтам варыянт змянення Канстытуцыі, — пішучы аўтары. — Улада прэзідэнта — кіраўніка дзяржавы была значна пашырана. Замест Вярхоўнага Савета ўводзіўся новы двухпалатны парламент”.

На жаль, тут нічога не гаворыцца аб яшчэ адным вельмі важным пункце беларускага рэферэндуму 1996 года, калі людзі, нібыта, адмовілі ў неабходнасці фінансавання ўсіх галін улады публічна і толькі з дзяржаўнага бюджэту. Падобныя „белыя плямы” значна ўскладняюць гістарычнае разуменне сённяшняй сітуацыі ў Беларусі.

Уладзімір ЛАПЦЭВІЧ

На шляху ў Канаду

Нягледзячы на вясну, цэнтральнай спартовай тэмай для беларусаў застаецца хакей. Прычынай таму найперш удае выступленне беларусаў на зааіянскіх пляцоўках, а таксама падрыхтоўка нацыянальнай дружыны да чэмпіянату свету, які пройдзе ў траўні.

З прыемнасцю можам канстатаваць, што „беларускія” клубы ў НХЛ паспяхова прайшлі першую стадыю плэй-оф Кубка Стэнлі. „Манрэаль Канадыенс”, які 24 разы ў гісторыі становіўся ўладальнікам найбольш прэстыжнага кубкавага трафея, пры чынным удзеле братаў Касціцыных не без прыгод пераадолеў бастонскі бар’ер. У серыі ўпэўнена вялі манрэальцы — 3-1, але „мяздзедзі” так проста не здаліся і змаглі параўняць лік. Аднак, у вырашальным сёмым матчы „канадыенс” не пакінулі шанцаў апанентам — сухая вікторыя 5:0 і агульная перамога. У гэтай сустрэчы Андрэй Касціцын закінуў дзве шайбы і зрабіў выніковую перадачу, а яго малодшы брат Сяргей набраў два балы (1 плюс 1). Абодва зусім непадалёку ад спісу лепшых бамбардыраў першай стадыі плэй-оф. Трэці наш прадстаўнік у гэтым клубе — Міхаіл Грабоўскі ў Кубку пакуль не выступаў. Цяпер у паўфінале канфэрэнцыі „Манрэаль” сустрэнецца з грознай „Філадэльфіяй”.

Не прагадаў і Руслан Салей, перайшоўшы па ходзе сезона з „Фларыды”, якая не прабілася ў плэй-оф, у „Каларада”. Новы клуб нашага абаронцы зламаў супраціў больш рэйтынгавай „Мінэсоты” — выніковыя 4-2 у серыі. Салей быў досыць прыкметнай фігурай у шэрагах „лавінаў”, набраў тры ачкі, а аднойчы быў нават уганараваны першай

зоркай матча. Цяпер „Каларада” чакае выпрабаванне „Дэтройтам”.

Зрэшты, лакальныя поспехі беларускіх энхэлэўцаў выклікаюць у некаторых заўзятараў папулярнай гульні супярэчлівыя пачуцці. Бо чым далей ідуць „нашы” клубы ў Кубку Стэнлі, тым меншая верагоднасць выступу легіянераў за нацыянальную зборную на першынстве свету. На шляху ў Канаду, дзе пройдзе галоўны форум года, беларуская дружына правяла яшчэ дзве таварыскія гульні ў Нямецчыне з нацыянальнай камандай гэтай краіны. У першым паядынку верх узялі гаспадары — 4:2 (шайбы ў нашых закінулі Угараў і Макрыцкі). А пасля беларусы здзейснілі рэванш з мінімальнай перавагай — 2:1 (галы на рахунку Мялешкі і Чупрыса, апошні вызначыўся ў авертайме). Галоўнай праблемай нашай каманды з’яўляецца брамніцкая пазіцыя. Рэч у тым, што шматгадовы асноўны галкіпер Андрэй Мезін на гэты раз не прыехаў у стан дружыны. А ў першым паядынку з немцамі вельмі сур’ёзную траўму атрымаў Дзмітрый Карпікаў — удзелу ў чэмпіянаце ён дакладна не возьме. У такой сітуацыі асноўным брамнікам напэўна стане прадстаўнік гродзенскага „Нёмана” Віталь Коваль, у якога пакуль замала досведу сур’ёзных сустрэч.

З іншымі лініямі больш-менш спакойна. Прыехалі на падрыхтоўку і айчыныя легіянеры з зааіянскіх ніжэйшых лігаў — абаронец Уладзімір Дзянісаў і форвард Міхаіл Стэфановіч. Не факт, што абодва трапяць у асноўны склад, але добра ўжо тое, што ледзь не ўпершыню ў галоўнага трэнера беларускай каманды Курта Фрэзера ёсць выбар кандыдатаў.

Уладзімір ХІЛЬМАНОВІЧ

Сесія аб рэалізацыі бюджэту

Тэкст і фота Уладзіміра СІДАРУКА

XI сесія Рады гміны ў Чаромсе, якая адбылася 16 красавіка, адобрыла справаздачу аб рэалізацыі мінулагадняга бюджэту і ўвяла змены ў сёлетні бюджэт. Спачатку ў ходзе інтэрпеляцый голас узяло чацвёра радных. Міраслаў Лук'янюк прапанаваў параўнанне і падсыпку жвірам вуліцы Вжасовай, а Раман Туркевіч бачыў такую праблему на адрэзку вуліцы Дзібуа — ад вагоннага дэпо па чыгуначны пераезд. „Апрача таго, —

канстатаваў другі прамоўца, — неабходна забяспечыць масток на гэтай гравейцы перад ачышчальнай нечыстот”. Радная Марыя Шульжык звярнула ўвагу на дзіравае палатно вуліцы Дзібуа, што стварае пагрозу для дарожнага руху. Марцін Купрыцок у сваю чаргу патрабаваў прызначыць на летні сезон рабочага, які займаўся б парадкаваннем спартыўнага стадыёна, і падсыпаць жвірам дарогі да спартыўнай пляцоўкі.

Справаздачу з рэалізацыі гміннага бюджэту зачытала скарбнік Мі-

раслава Кандрацкая-Найбук, затым старшыня Рады Надзея Суліма прад'явіла заключэнні Рэвізійнай камісіі і Ваяводскай разліковай палаты наконт рэалізацыі мінулагадняга бюджэту. У рэзультате галасавання бюджэтная справаздача была аднагалосна адобрана раднымі. Такім чынам дзеянні вайта былі прызнаны правільнымі. Апрача гэтага радныя прынялі паставы аб назначэнні мінімальнага ставак месячнай платы ў арганізацыйных адзінках падпарадкаваных гміне (падставовая школа, гімназія, ГОК, бібліятэка і прадшколе), аб правілах платы настаўнікам, у тым ліку і за пазаўрочныя гадзіны ў свабодныя дні, аб зменах у сёлетнім бюджэце, аб добраўпарадкаванні вайсковых могілак ды іншыя.

Адказваючы на інтэрпеляцыі радных вайт Міхал Врублеўскі пайнфармаваў, што па тэндэры была вылучана фірма, якая зоймецца жвіраваннем дарог. У першую чаргу рамантаваныя будуць тыя дарогі, якія на сесіях прапанавалі радныя. Вайт паведаміў, што гміне вярнулі экскаватар з рамонт, які будзе выкарыстаны пры раўнанні дарог. Раднаму Купрыцкоку вайт сказаў, што гміна не можа прызначыць пастаяннага інтэрвенцыйнага работніка, паколькі распараджаецца абмежаванай коль-

касцю штатаў, аплачваных Паятовай установай працы, аднак часова гміна будзе выконваць парадкавыя паслугі на стадыёне.

У пункце запыты і прапановы солтыс Вулькі-Тэрахоўскай Галена Назарук у адрас Паятовага праўлення публічных дарог у Гайнаўцы прад'явіла прапанову заняцца рамонтам найлепшай якасці гравейкі з Вулькі-Тэрахоўскай у Войнаўку. У адказ паятовы радны Мікалай Міхалюк заявіў, што Маршалкоўская ўправа палічыла Гайнаўку багацейшым паветам у інвестыцыйным плане і абмежавала фінансавыя сродкі. Па гэтай прычыне на тэрыторыі Чаромхаўскай гміны будзе рэалізаваных толькі пяць інвестыцый, у першую чаргу тратуар у пасёлку (заканчэнне будовы), дарога са Ставішчаў у Полаўцы і, магчыма, асфальтаванне адрэзка вуліцы Вонскатаровай. Рэшта будзе залежаць ад фінансаў. А наконт дарогі ў Войнаўку сказаў: „Гэта доўгі адрэзак і кошт інвестыцыі склаў бы каля пятнаццаці мільёнаў злотых. Але нівеліраванне дарогі экскаватарам можна выканаць”. Радны Міхалюк заявіў, што наогул у Староста ў інвестыцыйных справах складваюцца належныя адносіны з гміннымі самаўрадамі, у выніку чаго атрымліваюцца станоўчыя вырашэнні.

Хто б не займаўся з ЗУСам, у таго ўзнікаюць праблемы. У мяне з'явіліся, калі я дапамаўся звароту коштаў падарожжа на лекарскае абследаванне („Цана абсурду”, „Ніва” № 7 ад 17 лютага 2008 г.). Праўда, касірша прапанавала зварот грошай за праезд чыгуначным транспартам, але я адмовіўся, бо фактычна я пакарыстаўся не цягніком, толькі прыватным аўтамабілем. ЗУС тлумачыць, што дзейнічае ў адпаведнасці з законамі, але я ў гэтым бачу недарэчнасць. У фармулярах, якія ЗУС прад'яўляе для запаўнення, няма графы адкуль і куды едзеш ды якім карыстаешся транспартам (як, напрыклад, у фармулярах службовай камандзіроўкі), адно „z miejsca zamieszkania do miejsca wskazanego w wz-

Мая валакіта з ЗУСам

waniu i z powrotem”, прытым патрабуецца дэкларацыя ці карыстаешся ільготамі публічнага транспарту. І ў гэтым бачу праблему, таму што на думку чыноўнікаў ЗУС, застрахованы пенсіянер-чыгуначнік вымушаны ехаць адно чыгуначным транспартам, бо карыстаецца ільготнымі праездамі. Няважна, што ад маёй хаты да сядзібы ЗУС не курсіруюць цягнікі; асноўная справа — закон.

Мая справа доўжыцца больш за два месяцы. Я тлумачу адно, ЗУС — другое. Канчаткова галоўны лекар-кансультант у адказе на маю заяву так аргументуе: „Zakład Ubezpieczeń Społecznych pomimo zrozumienia Pana

trudnej sytuacji nie ma prawa dokonywać wypłaty zwrotu kosztów podróży w inny sposób niż jest to określone przepisami prawa”. І далей піша: „Został Pan wezwany na badanie do lekarza orzecznika na dzień 29.01.2008 r. na podstawie zaświadczenia o stanie zdrowia z dnia 12.12.2007 r., w którym lekarz leczący zamieścił wpis, że ubezpieczony jest zdolny do odbycia podróży na badanie do lekarza orzecznika. Gdyby na zaświadczeniu o stanie zdrowia lekarz leczący zaznaczył, że jest Pan niezdolny do odbycia podróży, to wówczas lekarz orzecznik przeprowadziłby badanie w miejscu pobytu”. А я ж тлумачу чыноўнікам ЗУС, што тыдзень раней званіў я ў кабінет лекараў-кансультантаў і паведаміў, што маю праблемы з прыездам і пачуў адказ: „To przujeżdżaj pan samochodem”. Але галоўны лекар не прызнае ні маёй аргументацыі, ні рашэння лекара, які мяне абследаваў. Для яго асноўнай справай з'яўляецца сцвярджанне сямейнага лекара, які напісаў **ubezpieczony jest zdolny do odbycia podróży**. Усё мае быць як у рускай прымаўцы: „Что написано пером, не вырубишь топором”. Канчаткова я адмовіўся ад „нешчаслівых” сарака злотых, якія заплаціў чалавеку за падвязненне мяне на абследаванне, а дырэктару пашлаў заяву, каб не даваў мне чарговых тлумачэнняў, бо шкада іхніх грошай на паштовыя маркі. Так закончылася мая валакіта з ЗУСам.

Уладзімр СІДАРУК

Адгаданка

Шыфраграма

Літары адгаданых слоў, перанесеныя згодна з іх парадкавымі нумарамі ў клеткі роспісу, складуць рашэнне — кітайскую прыказку.

1. правы прыток Волгі = 25 _ 36 _ 31 _ ;
2. панскае кая тучыць = 54 _ 55 _ 23 _ 51 _ ;
3. Іаган Вольфганг, нямецкі паэт (1749-1832) = 14 _ 13 _ 16 _ 15 _ ;
4. частка тэатральнай пастаўкі = 1 _ 2 _ 8 _ 5 _ ;
5. дзікі кабан = 50 _ 57 _ 49 _ 48 _ ;
6. савецкі матацыкл = 3 _ 9 _ ;
7. прыпадабненне некаторых відаў жывёл і раслін да навакольнага асяроддзя з мэтай самазахавання = 41 _ 42 _ 35 _ 34 _ 33 _ 28 _ 29 _ 32 _ ;
8. прылада краўчыхі і садавода =

30 _ 37 _ 38 _ 39 _ 40 _ ;

9. пузырыстая маса

ад мыла або ад злосці

= 46 _ 52 _ 43 _ 47 _ ;

10. праваслаўны святар =

24 _ 22 _ 26 _ ;

11. старажытнаегіпецкі

бог, брат і забойца Асірыса = 53 _ 27 _ 21 _ ;

12. фізічная велічыня, якая вы-

мяраецца ньютанамі і дынамі = 20

_ 19 _ 18 _ 17 _ ;

13. прамяністы стрыжань у веласі-

педным коле = 61 _ 59 _ 60 _ 4 _ 58 _ ;

14. сасок у млекакормячых жы-

вёл = 12 _ 10 _ 11 _ 45 _ 44 _ ;

15. гарбата = 6 _ 7 _ 56 _ .

(ш)

Сярод чытачоў, якія на працягу месяца дашлюць у рэдакцыю правільныя адказы, будуць разыграны кніжныя ўзнагароды.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
			14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	
		36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	
				46	47	48	49	50	51	52		
53	54	55	56	57	58	59	60	61				

Адказ на адгаданку з 13 нумара Ясь, Талмуд, мінімум, Шчара, Іван, рыцар, Рывера, Вянок, цела, Асвея, Клінцы, арда.

Рашэнне: Шчаслівы верыць, мудры сумняваецца.

Кніжныя ўзнагароды высылаем Міхалу Байко з Беластока і Лявону Федаруку з Рыбал.

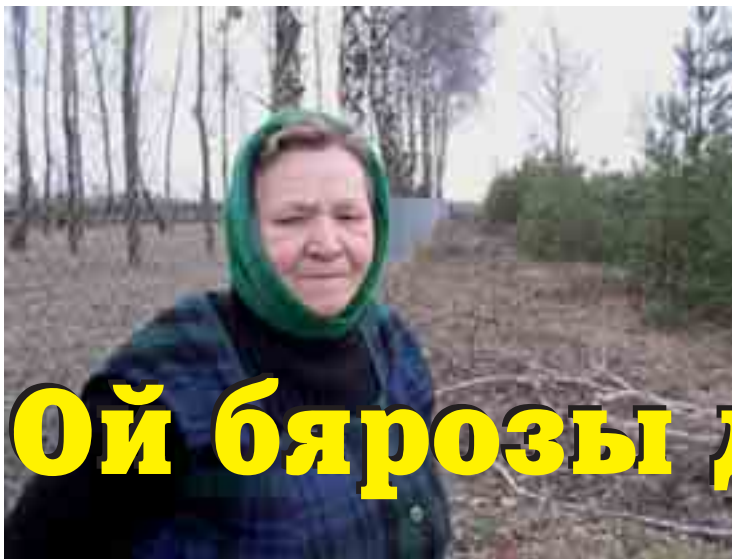
Ніва PL ISSN 0546-1960 NR INDEKSU 366714
 Выдавец: Праграмная рада тэдысвіка „Ніва”.
 Старшыня: Яўген Вапа.
 Адрас рэдакцыі: 15-959 Białystok 2, ul. Zamenhofa 27, skr. poczt. 84.
 Тэл./факс: (+48 85) 743 50 22.
 Internet: <http://niva.iig.pl/>
 E-mail: redakcja@niva.iig.pl
 Zrealizowano przy udziale wsparcia finansowego Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Галоўны рэдактар: Яўген Вапа.
 Намеснік гал. рэдактара: Віталь Луба.
 Тэхнічны рэдактар: Адам Паўлоўскі.
 Рэдактар „Зоркі”: Ганна Кандрацюк-Свярубская.
 Публіцысты: Міхась Андрасюк, Мікола Ваўранюк, Аляксандр Вярбіцкі, Ганна Кандрацюк-Свярубская, Ілона Карпюк, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Мацей Халадоўскі, Віктар Сазонаў, Уладзімр Хільмановіч.
 Канцэлярыя: Галіна Рамашка.
 Камп’ютэрны набор і карэктур: Яўгенія Палоцкая.
 Друкарня: „Orthdruk”, Białystok.

Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwraca. Zastrzeżenie sobie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstów nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowiedzialności.
 Prenumerata: III kwartał 26 zł. do 5 czerwca 2008 r.; IV kwartał 26 zł. do 5 września 2008 r. II półrocze 52 zł. do 5 czerwca 2008 r. II — IV kwartał 78 zł. do 5 marca 2008 r. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe na terenie woj. podlaskiego i oddziały „Ruch” na terenie całego kraju.
 Prenumerata z wysyłką za granicę pocztą zwykłą wynosi: kwartałna — 131 zł.; półroczna — 224 zł.;

roczna — 374 zł. **Pocztą lotniczą:** Europa — prenumerata kwartałna — 142 zł., półroczna — 243 zł., roczna — 405 zł. Ameryka Północna, Południowa, Środkowa, Afryka, Azja — prenumerata kwartałna — 160 zł., półroczna — 274 zł., roczna — 456 zł. Australia i Oceania — prenumerata kwartałna — 204 zł., półroczna — 350 zł., roczna — 583 zł.
 Wpłaty do 5 dnia miesiąca poprzedzającego prenumeratę przyjmuje „RUCH” S.A., Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Jana Kazimierza 31/33, 01-248 Warszawa, Peka S.A. IV O/ Warszawa, Nr 68 1240 1053 1111 0000 0443 0494.

Prenumeratę można zamówić w redakcji. Planowana ilość numerów „Niwu” w 2008 roku — 52. **Pocztą zwykłą:** Cena 1 egz. wraz z wysyłką za granicę — kraje europejskie — 5,00 zł. — kraje pozaeuropejskie — 5,20 zł. **Pocztą lotniczą:** Cena 1 egz. wraz z wysyłką za granicę: — kraje europejskie — 6,00 zł., — Ameryka Północna, Afryka — 6,70 zł., — Ameryka Południowa — 7,80 zł., — Australia i Oceania — 10,00 zł.
 Wpłaty przyjmuje: Rada Programowa Tygodnika „Niva”, BANK PEKAO S.A. O/Białystok 38 1240 5211 1111 0000 4929 0945
 Nakład: 1 750 egz.

Марыя Бэрэзняк

Марыя Леанюк

Ой бярозы ды сосны...

Тэкст і фота Ілоны КАРПЮК

— У суботу, 22 красавіка, перад польскім святам, сын вярнуўся з Грабаўца і кажа, што зрэзаны бярозы! Суседка зрэзала, але ніхто мне не сказаў, а трэба паведаміць і даць мне магчымасць самой справіцца з гэтымі галінамі, — расказвае мне Марыя Леанюк, якая па бацьках атрымала ў спадчыну хату і панадворак у Грабаўцы. Штодзень з сям'ёю жыве яна ў Кляшчэлях, час ад часу заглядае толькі на сваю летнюю дачу. Яе панадворак ад суседзяў аддзяляюць даволі новая сетка і радок бяроз, якія пяцьдзесят гадоў таму пасадзіў яшчэ бацька спадарыні Марыі. Гэтыя бярозы сталі прычынай вялікай суседскай праблемы.

Пісьмо

Яшчэ ў сакавіку ў рэдакцыю „Нівы” прыйшло пісьмо з Грабаўца. Марыя Бэрэзняк напісала пра бярозы, ад якіх, нібыта, пасохлі ейныя елкі, а галіны якіх забіраюць сонца і нішчаць дах гаража. Пані Марыя папрасіла суседа зрэзаць галіны на яе баку сеткі. Ёй ужо 70 гадоў, таму няма ў яе сілы ані зрэзаць галіны, ані перакідаць іх. І тут таксама паўстае праблема...

— Гэта цывільная справа, — кажа Лявон Малашэўскі — кіраўнік гміннага аддзялення па справах камунальнай гаспадаркі, будаўніцтва, сельскай гаспадаркі ды аховы прыроды. — Яны павінны між сабою дагаварыцца, а не ангажаваць паліцыю. Паводле закону той, каму галіны перашкаджаюць, павінен забавязваць уладальніка дрэў да таго, каб зрабіў з імі парадак, даць яму на гэта законных чатырнаццаць дзён, а калі не будзе водгуку, можа сам з гэтым справіцца, але так, каб нікому не пагражаць, нават жыццю дрэў.

Калі я зайшла на панадворак Марыі Бэрэзняк, пабачыла зрэзаныя галінкі на паласе пасохлых елак. Праблема толькі ў тым, што ляжалі тонкія верхавіны, а не было тых таўсцейшых, пра што ўладальніцы бяроз расказала паліцыя пасля візіту. А адкуль яна там? Спадарыня Леанюк свядомая законаў, якія абавязваюць у нашай дзяржаве, хаця б таму, што раней ужо прасіла гміну дазволу высячы дрэвы на прыватным участку. Таму, калі даведлася пра ўсю справу, вырашыла не кантактавацца з суседкай без папярэдняй кансультацыі.

— Зразумейце, мне нават не ідзе пра галіны, але сетка таксама пакамячана. Нават не хачу ў суд падаваць, я толькі хачу справядлівасці і праўды, — дамагаецца спадарыня Леанюк.

Праўда аднак такая, што яна ўжо паспела напалохаць Марыю Бэрэзняк судом і, здаецца, гэта была непасрэдная прычына таго, каб напісаць у „Ніву”, але і заадно паспрабаваць выправіць сітуацыю ды разрадзіць непатрэбную напружанасць.

— Я найбольш баюся суда і грашовых паслядоўнасцей, — кажа спадарыня Бэрэзняк, — бо адкуль мне, пенсіянерцы, узяць грошы.

Праблема ў тым, што судовы фінал можа быць магчымым, таму што дзеянні пані Марыі ішлі ўразрэз з законамі.

Штодзённасць

— Такія справы гэта штодзённая справа, — кажа Анатоль Паўлоўскі, вайт гміны Дубічы-Царкоўныя. — Я ведаю, што адбываецца ў гміне. Прыходзяць людзі за парадамі, бо думаюць, што вайт гэта лекарства на ўсё, а гміна такія справы выпраўляе паводле заканадаўства. Вайт не ад таго, каб рассуджаць такія сваркі, бо тут ёсць так, што аднаго дня прыйдзе адзін сусед, на другі дзень другі, а мы мусім быць аб'ектыўнымі. А як не дагаварацца, то няхай судзяцца, тады і даведаюцца, колькі гэта каштуе.

Хацелася б аднак пазбегнуць так экстрэмальнага вырашэння. Таму і спадарыня Бэрэзняк першага красавіка паслала ў Кляшчэлі пісьмо з просьбай улагодзіць справу з галінамі.

— Прыслала мне пісьмо, прыйшло яно чацвёртага чысла, — распавядае мне спадарыня Леанюк, — але я маю яшчэ час вырашыць, што з гэтым зрабіць. Чаму не прыслала яго раней, пакуль усё пачалося, — здзіўляецца далей Марыя Леанюк. — Зразумейце, я зараз ужо баюся, што калі ўвайшлі на мой панадворак, калі кранулі мае дрэвы, то наступным разам увойдуць у клуню, а пасля падпаляць хату. Адкуль мне ведаць... Дастаткова было ёй пазваніць, бо ж ведае, дзе я жыву і не было б гэтай справы.

Марыя Бэрэзняк ужо не такая ўпэўненая, што дагаварыліся б. Згадвае здарэнні некалькігадовай даўнасці.

— Калісьці нас яны ў калегію падавалі за тое, што нібыта сабаку мы ім затаўклі, — жаліцца. — А гэта ж хлопцы ў водпуску, з войска, пераехалі матацыклам, прызналіся.

Суседзі праз вуліцу таксама кажуць, што бацькі спадарыні Леанюк былі сварлівымі людзьмі, а іх дачка ўспамінае здарэнні, якімі ганарыцца таксама немагчыма.

— Майго бацьку Бэрэзняк ганяў па лесе, — дадае пані Леанюк. — А як пакойнага бацьку з хаты выводзілі, то Бэрэзняк стаяў перад сваёй хатай і смяяўся. Два гады пазней

сам памёр. Мы тут усе пад Богам.

Скажу шчыра, што не было мне прыемна слухаць узаемныя абвінавачанні, тым болей рассуджаць чыя праўда. Ніхто не бачыў таксама хто, калі і з якога боку сеткі падыходзіў да бяроз зрэзаць галіны. Бясспрэчным фактам з'яўляецца тое, што суседскія канфлікты ў гэтых сем'ях гэта не толькі справа апошніх месяцаў. Здзіўляе таксама факт, што за гэтыя гады гераіні канфлікту не навучыліся жыць згодна.

— Каму гэта патрэбна, — кажа Марыя Леанюк. — Я нават хацела поўнасьцячы бярозы. Пасадзіла б маладыя, далей, але гэтыя, што растуць — здаровыя, таму гміна не дала дазволу. Можам толькі чакаць аж пасохнуць або можа вецер іх перакуліць. Я не хачу так многа, — у яе вачах з'явіліся слёзы. — Ці так цяжка сказаць „даруйце”, „прабачце”?

Фінал

— Вартасць зрэзаных Марыяй Бэрэзняк галін ацанілі на 100-150 злотых, — кажа прэс-сакратар Пявотвай камандатуры паліцыі ў Гайнаўцы Тамаш Снарскі. — Гэта невялікі кошт. А адносна сеткі — цяжка сказаць ці яна пагнута людзьмі, ці можа навісьлівымі галінамі, якія тут раслі.

Галоўнае, што ў паліцыю не патрапіла афіцыйнае паведамленне аб учыненым злачынстве, таму здаецца ўсё завершыцца між абедзвюма Марыямі палюбоўна. Дзякуй Богу, бо, шчыра кажучы, шкада і нерваў, і здароўя старэйшых жанчын, каб цягацца па судах, траціць час і грошы.

— Такія справы, можа гэта прагучыць з'едліва, узнікаюць тады, калі людзі ідуць на пенсію, — дадае Лявон Малашэўскі. — Тады ў іх больш свабоднага часу, мабыць і болей грошай, ды пачынаюць сварыцца, нават за кусок мякы.

Не ведаю з-за чаго сёння ўзнікла тая сварка, ці гэта з-за браку заняткаў, ці можа прычына ў водгукх мінуўшчыны, якая не была перыядам згоды між суседскімі сем'ямі ў Грабаўцы. Напэўна бярозы перашкаджалі Марыі Бэрэзняк. Ці гэта ад іхніх галінаў, ці ад карэння пасохлі ейныя елкі. А гэта ж яшчэ муж іх садзіў! Можа таму іх так жаліць... Чалавек, бывае, жыве ўспамінамі. Марыя Леанюк кажа, што яна не нервуецца, бо яна невінаватая. Але ў час размовы я бачыла слёзы ў яе вачах, значыць, справа і яе кранае. У жыцці, аднак, бывае так, што найчасцей законы стаяць на баку тых, хто іх прытрымліваецца. Таму лепш добра задумацца, пакуль нешта зрабіць, што датычыць людзей побач нас. Мабыць, часам і варта, каб дзеці пацікавіліся з чым змагаюцца іхнія, ужо састарэлыя, бацькі.

04.05 — 10.05

(22.03. — 20.04.) Будзеш поўны энергіі, запалу, ініцыятыўнасці. Пераможаш кожную перашкоду, будзеш непасрэдны, самаўпэўнены, а нават дзёрзкі. Добры настрой. Усе цябе ўбачаць. Знойдзеш спосаб і на свае, і на чужыя клопаты.

(21.04. — 21.05.) Будзеш баявіты, рашучы, творчы. Шмат спраў аформіш з ходу. Палюбяць цябе грошы. Гарачыя рандэву, ды галавы не страціш.

(22.05. — 22.06.) Прачнешся да новага жыцця! Добры час на навуку, знаёмствы, здабыццё новага вопыту. 6-10.05. бярыся за ўсе найважнейшыя справы; будзеш адказны і сумленны.

(23.06. — 23.07.) Пагодлівы настрой. Будзеш радасны, спантанны, адкрыты на людзей. Многа нагод наладзіць новыя кантакты, шмат навучышся ад іншых. Увесь месяц няма табе роўных у павялічанні маёмасці.

(24.07. — 23.08.) Энергія будзе з цябе аж вылівацца. Пакажаш сілу волі, спрыт, здольнасць пераконвання іншых. Дасі рады кожнай справе! Ды справы, патрабуючыя цягліваасці і дакладнасці, адкладзі на пазней.

(24.08. — 23.09.) Спрыянне зорак у падарожжах, здабыццё новых ведаў. Добры момант на пачынанне новых праектаў. Ды да 6.05. не бярыся за важныя рашэнні; не пераймайся тым, што цябе не датычыць.

(24.09. — 23.10.) Самотныя Шалі могуць сустрэць вялікае каханне! Ты цяпер як магніт! Замест адно марыць, бярыся за справы! Маеш шанц узабрацца на прафесійную вяршыню!

(24.10. — 22.11.) Можаш спазнаць магічную моц кахання, якое цалкам цябе адменіць. Не бараніся перад ім! Да 6.05. будзь больш стрыманы; хцівасць можа быць прычынай сур'езных памылак і матэрыяльных страт.

(23.11. — 22.12.) Саперніцтва з каханай асобай рэзка папсуе адносіны між вамі. 9.05. некаторыя твае праекты могуць праваліцца. Стральцы, якія дзейнічаюць з імпульсам, павінны спыніцца і абдумаць свой шлях, паправіць памылкі. Работы — ледзь дыхнуць!

(23.12. — 20.01.) Пастаяннасць і надзейнасць пачуццяў партнёра перапоўняць цябе спакоем. Да 7.05. магчымыя цяжкасці ў сувязях з атачэннем; старайся не здаваць у гэты час экзаменаў, бо ведамі можаш не бліснуць. Пашукаеш добра кампанію і смачных раскошаў.

(21.01. — 19.02.) Будзеш схільны ўлюбляцца, ды аб вернасці не забудзеш. Ахвотна правядзеш час сярод блізкіх. З 10.05. твае ідэі будуць геніяльнымі, а цябе будуць бачыць як арыгінальную і прыцягваючую індывідуальнасць.

(20.02. — 21.03.) Лёгка пазбудзешся комплексам, дакажаш недаверкам, што зможаш. Дасканалы час на фінансавыя прыёмы. Не трапляй у адчай з-за абыхага — памылкі здараюцца ж кожнаму! Урэшце выяві свае пачуцці! Добрыя весткі (могуць у іх быць каштоўныя для цябе інфармацыі).

Агата АРЛЯНСКАЯ

Жытва

ПРА ВАСІЛЯ КАЙКУ

Міра Кайка

„Dziesięć lat temu, czyli w roku 1945, w sierpniu — trzecim miesiącu po zakończeniu wojny — przyjechał do dużego miasta na Ziemiach Odzyskanych człowiek imieniem Jan. Nazwisko nie jest wcale ważne, zresztą nigdzie nie jest powiedziane, że postugiwał się swoim nazwiskiem, chociaż oczywiście mógł to robić”.

Katarzyna Suchodolska, *Człowiek imieniem Jan*, „Almanach Szczeciński. Rocznik kultury i sztuki”, Szczecin 1965, s. 219

Падвойнае жыццё Васіля К.

Лена ГЛАГОЎСКАЯ

15 жніўня 2007 года прыляцела я ў Стакгольм па запрашэнню Міры Кайка-Матсан. У гэты сам дзень крыху раней завітала да яе Раіса Бегун з Яленяй-Гуры. Нечакана мы ўцямілі, што з’явіліся ў сталіцы Швецыі ў 37-я ўгодкі з дня загадкавай смерці Васіля Кайкі. Яго дачка, доктар інфарматычных навук Міра Кайка-Матсан у 2004 годзе пачала шукаць слядоў свайго бацькі. Праз „Ніву” выйшла на мяне, калі я на просьбу шчэцінскіх універсітэцкіх сяброў якраз закончыла пісаць артыкул пра асіміляцыю беларусаў на Памор’і і ламала галаву кім мог быць Васіль Кайка, які ў гуртку Беларускага грамадска-культурнага таварыства ў Шчэціне ў 1958-1960 гг. вылучаўся паэтычнымі здольнасцямі.

Раіса Бегун, дачка а. Сцяпана, які арганізаваў праваслаўны прыход у Яленяй-Гуры пасля II сусветнай вайны, ведала Васю (так яго называе і сёння) з бацькаўшчыны — з Докшыц. Разам хадзілі яны ў школу пры першых саветах, хаця Раіса была на тры гады малодшая за яго. У час вайны Раісу з бацькамі немцы вывезлі ў Нямеччыну. Пасля ўжо ў Беларусь яны не вярнуліся. Раіса нечакана сустрэла даўняга сябра ў царкве ў Вроцлаве. Толькі Вася зваўся тады Станіславам Закшэўскім, аб чым дыскрэтна пайнфармаваў сваю сяброўку. Быў студэнтам гісторыі на філасофска-гістарычным факультэце Вроцлаўскага ўніверсітэта імя Баляслава Берута. Рая была там студэнткай рускай філалогіі. Сустрэліся яны на некаторых супольных лекцыях, а таксама ў праваслаўнай царкве ў Вроцлаве, вакол якой гуртавалася моладзь гэтага веравызнання, у чым была вялікая заслуга настаўніка а. Аляксея Зноскі і матушкі Софіі, якія гэтым хлопцам і дзяўчатам замянялі бацькоў. Яны часта супольна праводзілі час, гулялі, хадзілі на танцы.

— Вася быў прыстойным кавалерам і ўсім дзеўкам падабаўся. Прытым быў вельмі культурны і тактоўны. Часта нас праводзіў пасля імпрэзаў. Захапляліся мы ім, але ён пачуцтва не ангажаваўся ў нашы дзеўкі. Быў вялікім дзеячам ЗМП (Саюза польскай моладзі), падпрацоўваў у нейкай школе для сірот і я яму там дапамагала. Ведаючы яго прошлае ў час нямецкай акупацыі, думалася,

Васіль Кайка на фоне выстаўкі Вернутых земляў у Вроцлаве, 1948 г.

чаго ён так выстаўляецца, заміж сядзець ціхенька. Раптам недзе ў 1950 г. Васька прапаў — ніхто не ведаў што з ім сталася. Я яго ўжо больш і не пабачыла. Часта ўспамінала і думала, што з ім сталася. І раптам адазвалася да мяне яго дачка Міра, — гаворыць Раіса Бегун.

Крамольная справа — Саюз беларускай моладзі

Усяму ў дарослым жыцці Васіля Кайкі вінаватая II сусветная вайна і складаная пасляваенная сітуацыя. Калі б не яна, пэўна жыў бы сабе спакойна ў Докшыцах, можа ў Вільні. Быў гэта вельмі здольны і таленавіты хлапец. Асаблівыя здольнасці былі ў яго да матэматыкі і моў, надзелены быў таксама паэтычным талентам. Так яго ўспамінала іншая школьная сяброўка — Марыя Лупіновіч, якая жыла ў Варшаве:

— Васіль Кайка нарадзіўся 9 сакавіка 1924 г. у праваслаўнай сялянскай сям’і Васіля (родам з Нікольцаў з-над Нарачы) і Марыі (з дому Габрусёнак) у Новых Турках каля Докшыц. У бацькоў ужо былі дачкі Жэня, Надзя і сын Мікалай. Пазней нарадзілася наймалодшая Таня. Жылі яны на хутары, мелі 15 гектараў зямлі. Вася закончыў 4 класы польскай школы ў Турках, а ў Докшы-

Васіль Кайка нарадзіўся 9 сакавіка 1924 г. у праваслаўнай сялянскай сям’і Васіля (родам з Нікольцаў з-над Нарачы) і Марыі (з дому Габрусёнак) у Новых Турках каля Докшыц...

цах канчаў 6 класаў у 1937 г. Пасля паступіў у гімназію ў Дзісне, дзе да вайны паспеў закончыць два класы. Як прыйшлі саветы Васіль Кайка апынуўся ў Докшыцах — у савецкай школе.

— У 1939 г. усіх перакінулі на два класы ніжэй — і старэйшых і малодшых, — успамінае Раіса Бегун. — Так мы з Васькам апынуліся ў адным класе — у пятым.

Калі прыйшлі немцы, Раіса пайшла вучыцца ў беларускую прагімназію ў Глыбокае. А праз год сям’ю Бегуноў вывезлі ў Нямеччыну.

Васіль Кайка пад немцамі ўключыўся ў беларускі рух. Асабліва, калі немцы дазволілі стварыць Саюз беларускай моладзі. Што Васіль Кайка рабіў у Глыбокім у той час, цяжка зараз высветліць. Яго былая жонка, Марыя Тулішка, у 2004 г. расказвала, што быццам бы там вучыўся ў гімназіі. Глыбокае было цэнтрам акругі. Акруговым кіраўніком СБМ быў там настаўнік Яўген Мацюшонак, а яго намеснікам — Мечыслаў Рачыцкі, які да вайны таксама вучыўся ў Дзісенскай гімназіі. Са спісаных апошнім успамінаў вынікае, што ў Глыбоцкім раёне вясною 1944 г. у СБМ было каля 500 юнакоў і юначак.

— У горадзе Глыбокім да СБМ належалі курсанты настаўніцкай шко-

лы — 40-60, школы тлумачаў (перакладчыкаў) — 30-40, сельска-гаспадарчае школы — 40-50, а рэшта вучні прагімназіі і сямігодкі, — сведчыць Мечыслаў Рачыцкі.

Магчыма, што Васіль Кайка быў у школе перакладчыкаў, бо меў здольнасці да моў і ў групе 17 хлопцаў быў адасланы на шасціднёвыя курсы нямецкай мовы ў Нямеччыну і праз столькі часу дасканалы ёю авалодаў. Найлепш з усіх! Уладыслаў Страшэвіч, які пражывае ў Гданьску, успамінае яго пабыўку ў іхняй хаце і захапляльныя аповеды пра Нямеччыну. Сам ён быў замалы, каб належаць да СБМ, і з зайздрасцю спаглядаў на свае старэйшыя сёстры.

— Такі быў уздым! — часта ўспамінае Уладыслаў Страшэвіч. — Як беларускі гімн спявалі — зямля дрыжала і рха няслася!

Мечыслаў Рачыцкі ўспамінаў, што „ў Глыбокім было даволі прыемна працаваць. Беларуска школьная моладзь ахвотна ўступала ў шэрагі СБМ. Кожная школьная секцыя мела свайго кіраўніка. Рэгулярна адбываліся зборкі юначак і юнакоў, на якіх, апрача тэарэтычных выкладаў з галіны гісторыі Беларусі і на актуальныя тэмы, спявалі, маршыравалі, забаўляліся ў розныя гульні і час ад часу цешылі глядачоў сваёй мастацкай самадзейнасцю. Шмат моладзі СБМ было здольных і працавітых. У нармальным умовах яны выраслі б на выдатных беларускіх дзеячаў. (...) Вясною 1944 года я меў 120 юнакоў і 90 юначак ва ўніформах, якія з цяжкасцю атрымаў і сам прывёз з Альберціна. Вельмі часта хадзілі па вуліцах горада са спевамі беларускіх маршавых песняў, дávalі канцэрты беларускім вайсковым адзінкам і грамадству”.

У чэрвені 1944 г. разам з немцамі эвакуіраваліся і дзеячы СБМ, вывозчы таксама ў Нямеччыну дзяцей з дзіцячых дамоў. Гэтым шляхам падаўся і Васіль Кайка. Быў ён у Глыбокім памочнікам Мечыслава Рачыцкага, таму і вырашыў пакінуць Беларусь у страху перад савецкімі рэпрэсіямі. Праўдападобна ў Нямеччыне апекаваўся ён беларускімі дзеячамі ў лагеры Дэсаў ды ў наваколлі, дзе пражывала іх каля паўтары тысячы. У красавіку 1945 г. Дэсаў перажыў страшную бамбэжку, якую ва „Успамінах” апісала Анеля Каткавічанка (Беласток 1999, с. 47-49). Шмат хто тады загінуў. Дзяцей пераня-

І праця ла савецкая армія. А што здарылася з Васілём Кайкам? Калі верыць сведчаннем яго кіраўніка Мечыслава Рачыцкага, дадзеным Алесю Вініцкаму 2 сакавіка 1968 г., яго „памочнік з Глыбокага загінуў у Дэсаў ад бамбёжкі”. Намсрэч Васіль Кайка быў толькі цяжка паранены ў лёгкія. Такім яго знайшлі савецкія салдаты, якім прызнаўся ў сваёй беларускасці. Тыя яго забралі ў палявы шпіталь, падлячылі і адзелі ў мундзір савецкага вайскоўца. Пасля заканчэння вайны гэтая вайсковая часць савецкай арміі дыслацыравалася на адрэзку Жагань — Жары на тэрыторыі Польшчы. Усё было больш-менш нармальна, пакуль не прыйшоў загад вяртацца „на родину”. Васіль Кайка пабаяўся вяртацца ў савецкую Беларусь, таму вырашыў збегчы. На варце якраз стаяў нейкі касавокі салдат. Упрасіў Васіль яго, што ён можа за яго пастаяць. Той на тое пагадзіўся. А Васіль Кайка, стоячы сам ужо на варце, пакінуў вінтоўку і ўцёк. Начаваў і хаваўся па нейкіх павецях, быў жа ў мундзіры савецкага салдата. Неяк дабраўся да Вроцлава. У нейкай пакінутай кватэры знайшоў паліто і капялюш, што дазволіла яму пазбыцца савецкай формы. Далей ішоў за пахам хлеба. Быў галодны. Упрасіўся на працу ў пекара. Вечарамі вучыўся да матуры. На ўсякі выпадак памяняў таксама імя і прозвішча — стаў Станіславам Закшэўскім. І пачаў у Польскай Народнай Рэспубліцы рабіць кар’еру, як тыпічны паляк з крэсаў. Падаваў месца нараджэння ў Вільні. Не мог інакш — крэсавае паходжанне здраджвалі спеўная ўсходняя мова і акцэнт. Але гэта на той пасляваенны час на Вернутых землях было нармальным — туды менавіта наехала шмат рэпатрыянтаў з Беларусі, Украіны, Літвы.

*„Dla mnie zawsze będzie
Stasiem” — другое жыццё
Васіля*

Станіслаў Закшэўскі памяняў таксама сваё прошае: месца нараджэння, імёны і прозвішча бацькоў, брата. Пра сёстры наогул не ўспамінаў. Пра адну толькі прыгадаў у жыццёпісе ў 1948 г., калі паступаў у Вроцлаўскі ўніверсітэт. Напісаў, што пры першых саветах выйшла замуж у Чэлябінск. Паводле аўтабіяграфіі, пісанай 7 жніўня 1954 г. у Шчэціне, калі пачынаў працаваць журналістам на радыё, нарадзіўся ён у Вільні ў сям’і рабочага Уладыслава і Марыі з Завальскіх. Меў брата Мечыслава. Навуку таксама быццам бы закончыў у Вільні — 7 класаў паўшэхнай школы і 9-ты клас савецкай. Паводле біяграфіі на службовы ўжытак, быў злоўлены немцамі на вуліцах Вільні і вывезены ў Дэсаў у Нямеччыну. Бацьку з братам Мечыславам быццам бы немцы таксама вывезлі на прымусовую працу ў Нямеччыну. Тое, што было праўдзівае ў яго жыццёпісе да 1946 г. — гэта дата нараджэння і факт смерці маці ў вайну. Тыя самыя даныя падаваў таксама ў персанальнай анкеце, дзе на сямі старонках трэба было выпісаць вельмі падрабязныя звесткі пра сябе і сваё прошае. Паколькі нявыгадна было ў ПНР прызнавацца да дзейнасці ў СБМ, якая лічылася калабаранцкай арганізацыяй, перараблялася мінулае і каб не пашкодзіць сям’і,

якая заставалася ў Беларусі, часта звесткі пра яе былі таксама несапраўднымі. Пра мэтанакіраванае фальшаванне біяграфіі ў пасляваенны перыяд распавядалі былыя СБМаўцы Янка Жамойцін і Вераніка Катковіч, якім усё ж такі не ўдалося пазбегнуць арышту на тэрыторыі Польшчы і савецкіх турмаў. Яны пэўна добра зналіся з Васілём Кайкам. Асабліва Вэрця Катковіч, якая да 1949 г.

Васіль Кайка з сябрам на фоне выстаўкі Вернутых земляў у Вроцлаве, 1948 г.

таксама жыла ў Вроцлаве і там была арыштаваная. Калі я зацікавілася Кайкам, Янкі Жамойціна не было ўжо ў жывых, а Вэрця страціла памяць. Магчыма, што найлепшым выхадам было памяняць імя і прозвішча. Такое ўдалося Язэпу Найдзюку, які апынуўся ў Інаўроцлаве як Александровіч. Васіль Кайка другое жыццё пачаў як Станіслаў Закшэўскі, зафальшаваўшы сваё прошае да снежня 1946 г., чаго ніяк не магла зразумець яго дачка, атрымаўшы копіі ягоных дакументаў з архіва Радыё ў Шчэціне. Нават пачала сумнявацца ў сваёй дапытлівасці наконт бацькі, выявіўшы яго крывадушнасць у службовых паперах. Проста не ўяўляла як можна пра сябе пісаць няпраўду. Дарэчы, мала хто разумее зараз складанасці пасляваеннага часу, асабліва для беларусаў, якія палічылі Польшчу бяспечным месцам прыпынку. Па-першае, яны вымушаны былі адрачыся ад беларускай нацыянальнасці, бо як беларусы падлягалі прымусовай дэпартацыі ў Савецкі Саюз. У Польшчы было месца толькі для палякаў, асабліва на Вернутых землях, дзе пасля высялення немцаў вялася вострая рэпаланізацыя. Памяняўшы імя і прозвішча, Васіль Кайка ўжо як Станіслаў Закшэўскі пачаў рабіць кар’еру ў Вроцлаве. У жыццёпісе, які захоўваецца ў архіве Вроцлаўскага ўніверсітэта, піша, што на Вернутыя землі прыехаў 2 верасня 1946 г. У снежні 1946 г. стаў стражнікам на фабрыцы папяровых вырабаў. Там сарганізаваў гурток Саюза змагання маладых (Związek Walki Młodych). У лютым 1947 г. атрымаў платны адпачынак і напраўленне на падрыхтоўчыя курсы ў вышэйшыя навучальныя ўстановы. У 1948 г. закончыў уступны курс і 1 кастрычніка паступіў на гісторыю ў Вроцлаўскі ўніверсітэт. Падчас выстаўкі Вернутых зем-

ляў у Вроцлаве, адкрытай 22 ліпеня 1948 г., тры месяцы працаваў правадніком і перакладчыкам. Падчас наступных канікулаў быў кіраўніком летніх лагераў для дзяцей. Падчас акадэмічнага года вёў курсы рускай мовы на розных прадпрыемствах. Нядзелямі наведваў царкву. Астаўшыся ў лёгкіх асколкі давалі пра сябе знаць і неабходным было лячэнне. Дзе Станіслаў Закшэўскі пазнаў медсястру Тэадозію Здзіславу Ганс з Каліша, астаецца загадкай. Магчыма, працавала ў нейкім вроцлаўскім шпіталі, у якім ён лячыўся. Вядома толькі, што яна была прыгажуняй. Раман з ёю прымусіў ажаніцца — у дарозе быў ужо сын Вальдэмар. Сведкамі на шлюбе былі сябры-студэнты Вацлаў Рудоўскі і Люцыян Рускоўскі. Тады пэўна Стась парваў сувязі з сябрамі з царквы і перастаў туды хадзіць. Прытым за наведваючымі царкву пачала цікаваць служба бяспекі. Там арыштавала дырэктара таваровага дома (універмага) у Вроцлаве, родам з-пад Глыбокага. На ўніверсітэце Кайка паспеў залічыць тры курсы. Сітуацыя ўскладнялася. У ліпені 1950 г. ажаніўся з Тэадозіяй, а 19 снежня нарадзіўся сын. Сям’я жонкі не магла зразумець, што гэта за зяць ім трапіўся, што не мае ніякіх родных. Пасля года забралі яны дачку з сынам да сябе ў Каліш і забаранілі Станіславу ўступ у іхнюю хату, кажучы: „Прыблудзе тут месца няма!” У 1951 г. Станіслаў Закшэўскі закончыў ўніверсітэт. Не напісаўшы магістэрскай працы, са студзеня 1952 г. стаў кіраўніком вроцлаўскага аддзела газеты „Sztandar Młodych”. Пісаў там інфармацыі прапагандыскага характару — раз пра канстытуцыю, іншы раз пра маладых стаханавцаў. З 1948 г. быў актывістам Саюза польска-маладзі (ZMP) і Таварыства польска-савецкай дружбы (TPPR). Са студзеня 1953 г. пачаў працаваць рэдактарам на Польскім радыё і ў сакавіку атрымаў накіраванне на працу ў Сталіноград (Катавіцы). Удалося яму адмовіцца, але прыплаціў гэта стратай працы на радыё. Праз 7 месяцаў зарабляў на жыццё як дакладчык Ваяводскага праўлення Таварыства ўсеагульных ведаў (Towarzystwa Wiedzy Powszechnej). Быў таксама лектарам Ваяводскага камітэта ПАРП, Ваяводскай управы ТПСД і Акруговага камітэта Нацыянальнага фронту.

У лістападзе 1953 г. пераехаў у Шчэцін. Быццам бы ў Вроцлаве нехта яго выдаў і не было іншага выхаду як адтуль з’ехаць. Выбраў Шчэцін, бо пэўна меў надзею, што неяк удала адтуль уцячы на Захад. Са студзеня 1954 г. пачаў працаваць маклерам у марскім агенцтве. Да 13 красавіка. Тады стаў журналістам сельскагаспадарчага аддзела газеты „Głos Szczeciński”. Там перапрацаваў да канца жніўня. Тады, самотна блукаючы па Шчэціне, 3 мая, у сталюцы „Przystanek” пазнаў Гізэлю Наталію Рыбак, бібліятэкарку механічна-энергетычнага тэхнікума, родам з Ланьцута. Знаёмства вельмі хутка пераародзілася ў супольнае каханне. Гізэля была яго равесніцай, малодшай за яго на 9 месяцаў. Калі ёй было 2,5 года, памерла яе маці, бацька ажаніўся другі раз. У 1949 г. закончыла яна педагогічны ліцэй у Жэшаве і атрымала накіраванне на працу ў Шчэцін, на Вернутыя землі. Пасля двух гадоў працы ў тэлефонна-тэлеграфнай управе пераехала ў Шчэцін, дзе, памяняўшы пару месцаў працы, са снежня 1954 г.

стала бібліятэкаркай у вышэйзадачай школе. Стась — як яго звала Гізэля — вельмі ёй спадабаўся: быў прыстойны, інтэлігентны, культурны, гаварыў няшмат, але затое вершам. Проста з’явіўся ў яе ідэальны мужчына, якога дагэтуль не мела. Да таго, так як і яна, Стась любіў літаратуру, асабліва паэзію. Гэта было яе сапраўднае каханне. Напамінаў ёй Чэхава, іншым разам — Маякоўскага. І калі менавіта знік у канцы лета 1954 г., у кастрычніку выразала іх здымкі і паслала яму з просьбай, каб вярнуўся. Пісала яму, што не ўяўляе без яго жыцця і хоча мець з ім дзіцё. Стась хутка з’явіўся. З верасня працаваў журналістам на Шчэцінскім радыё — да канца красавіка 1955 г. Часта начаваў у яе. Нічога ёй не казаў ні пра сваю жонку з сынам, ні тым больш пра сваё даваеннае і ваеннае мінулае. Сваім акцэнтам здраджаваў усходняе паходжанне. Але, як успамінае Гізэля Рыбак, такіх людзей было шмат у Шчэціне. У размовах наконт сям’і і дзяцей казаў, што хацеў бы акружыцца іхнім цяплом. Закаханая ў ім „па вушы” Гізэля павярнула ягоным словам. Калі ў лютым 1955 г. аказалася, што яна цяжарная, намякнула пра тое Станіславу. Ён тое прамаўчаў, стаў радзей наведваць Гізэлю. Апошні раз прыйшоў да яе 9 красавіка, у вялікую пятніцу перад Вялікаднем. Пры сняданку Гізэля сказала яму, што спадзяецца дзіцяці. Адказаў, што застрэліцца. Паснедаўшы, апрануўся, памыўся і выйшаў, не развітаўшыся. І не паказаўся да кастрычніка. На вуліцы з ёю не вітаўся і не пазнаваў. Гізэля таксама пакрыўдзілася на яго і не адзывалася, саромелася свайго стану. 6 кастрычніка 1955 г. нарадзіла дачушчку Міраславу, сама з ёю вярнулася са шпітала ў свой маленькі, халодны пакойчык. Недзе пасля двух тыдняў у 10 гадзін вечара паявіўся Станіслаў. Пачуўшы плач дзіцяці, запытаў: „Адкуль гэтае дзіця? Што за перамены?” Гізэлі хацелася плакаць, але каб гэтага не паказаць Станіславу, сказала толькі: „Калі бацька дзіцяці прытвараецца, што нічога не ведае, можа так рабіць — нам на такіх людзях не залежыць”. Паглядзеўшы са шкадаваннем на малютку дачушчку, сказаў: „Калі не хочаш са мной гаварыць, пайду сабе”. Пасля Гізэля напісала яму пісьмо, што не хоча, каб ён прыходзіў да яе вечарамі і каб адаслаў ключ ад яе кватэры. Мела вялікі жаль да яго. Не адказаў на лісты, якія пісала да яго ў справе дапамогі для дачушкі. Ад мая 1955 г. да сакавіка 1956 г. Станіслаў Закшэўскі рэдагаваў газету „Życie CERTY” для рыбацкага кааператыва „CERTA”. У чэрвені 1956 г. пачаў лячыцца на лёгкія. Справа са здароўем выглядала даволі сур’ёзна. Станіслава выслалі ў кракаўскую клініку. Трэба было зрабіць неадкладна рызыкаўную для жыцця аперацыю. Не маючы надзеі на тое, што выжыве, дзень да аперацыі ён выклікаў у шпіталь супрацоўнікаў аддзела ўнутраных спраў, якім выявіў сваё сапраўднае імя і прозвішча. Хацеў зноў стаць Васілём Кайкам, паколькі ніхто з яго родных на Беларусі не ведаў, дзе ён дзеўся пасля вайны. Не маючы надзеі на паспяховае аперацыю, падумаў, што родныя, калі будуць яго шукаць, знойдуць хача мёртвага, але даведаюцца, што не жыве. А калі б паміраў як Закшэўскі, ніколі сям’я не даведалася б пра ягоны лёс. Адаў свой пашпарт і астаўся ў шпіталі, чакаючы свайго

лёсу. Той аказаўся яму шчаслівы — аперацыю, у якой выразалі яму вялікую частку лёгкіх, перажыў. Ад пачатку 1957 г. быў у санаторыі ў г. Закапанэ шэсць месяцаў і праз гэты час атрымліваў пенсію. Пасля выздараўлення вярнуўся ў Шчэцін, а да свайго імя і прозвішча вярнуўся 12 красавіка 1958 г., хаця пастанову пра змену яго імя і прозвішча Прэзідыум Ваяводскай рады нарадавай у Кракаве прыняў 12 сакавіка 1957 г. Відаць, бяспека год высвятляла хто ён такі. Цікава, што ў дакументах захавалася паметка, што 4 мая 1957 г. выпісаўся ён са Шчэціна ў невядомым напрамку. Значыць, прыехаў адмыслова з г. Закапанэ, а мабыць праз некага выпісаўся, каб не мець шчэцінскага адрасу. Новы пашпарт, выданы камандатурай міліцыі, атрымаў у Закапанэ.

І тады пачалася яго новая карта жыцця. Летам 1957 г. (18 ліпеня) у Шчэціне заснаваўся гурток Беларускага грамадска-культурнага таварыства. Згуртавалася ў ім галоўным чынам студэнцкая моладзь з Беласточчыны, якая вучылася тады ў вышэйшых школах Шчэціна, м.інш. Міхал Артышэвіч з Кляшчэляў, Лідзія Пятэльская з Крынак, Ніна Сац, Мікола Сычэўскі. У гэты гурток, праўдападобна ў 1958 ці 1959 г., а можа і ў 1957 г., Васіля Кайку прывяла Лідзія Бранюк, бібліятэкарка, якая называла яго „мой Васілёк”. Дзе і як яго пазнала застаецца таямніцай.

„Беларусь на маіх плячах”

З Васілём Кайкам асабліва пасябраваў Міхал Артышэвіч, старшыня гуртка БГКТ і студэнт Вышэйшай інжынерскай школы. Да сёння захаваў пра яго светлую памяць. Гэта дзякуючы яму стаў свядомым беларусам. Адночы Васіль Кайка падняў кашулю і паказаў сваю Беларусь на плячах. Там было жывое мяса, зарубцаваўшыся раны ад збівання да крыві. Бо так сапраўды праблемы ў Васіля Кайкі пачаліся з прызнання ў сваёй тоеснасці. Пасля кастрычніцкай адлігі ў Польшчы 1956 г. улады намаўлялі пакаяцца, абяцаючы дараваць прошае за цану магчымасці нармальна жыць. У жыцці Васіля Кайкі напэўна гэта не здзейснілася.

Гізэля Рыбак гадала дачушку, якую са злосці на Стася запісала на сваё прозвішча. Было ёй вельмі цяжка матэрыяльна (не мела дзе жыць) і псіхічна. 9 лютага 1956 г., за намовай сябровак, падала яна Станіслава Закшэўскага ў суд дзеля вызначэння бацькоўства, прысваення дачцэ ягонага прозвішча і атрымання аліментаў. Паколькі той адмаўляўся ад дзіцяці, 8 мая (імяніны Станіслава) Гізэля апісала гісторыю знаёмства і кантактаў з ім і падала позову ў суд. 29 жніўня суд паспяхова для яе вырашыў усе гэтыя справы. Міраслава стала называцца па бацьку Закшэўска. Станіслаў не атрымаў бацькоўскіх правоў да дачкі. Дырэктар механічна-энергетычнага тэхнікума, каб дапамагчы сваёй супрацоўніцы, даў Гізэлі ў 1957 г. службовы пакой і дадатковую працу ў інтэрнаце. Тады пачаў наведваць яе міліцыянт у цывільным і выпытваць пра Станіслава Закшэўскага ці ўжо нават пра Васіля Кайку. Відаць, гэта ўсё адбывалася пасля прызнання Васіля Кайкі. Пытаў пра яго палітычныя погляды. Яна адказвала, што пра палітыку не размаўлялі. Рыта-

рычна яго пытала: „Czy obywatel się nie domyśla, o czym mogą rozmawiać młodzi ludzie?” Два разы яе таксама выклікалі ў міліцыю па справе Васіля Кайкі. Першы раз у павятовую камандатуру, праўдападобна летам 1957 г. Спадзяючыся канфрантацыі з ім, першым разам апанулася вельмі бедна, у бруднае адзенне адной з інтэрнацкіх прыбіральныхчыц, не прычасалася, каб Кайку „прыстайняху” засаромець сваім выглядам. На міліцыі аказалася, што Васіль Кай-

Васіль Кайка з братам Мікалаем, ваенны перыяд

ка выглядае куды горш, чым яна сабе ўяўляла. Нават перапалохалася яго выгляду — меў вельмі сумны, трагічны твар, запалыя шчокі, вылезлыя наверх вочы. Нагавіцы без полая трымаў у руках. Гізэлі стала яго шкада. Падумала, што яго пэўна прывялі з турмы. „Але ж што ён таго мог зрабіць, што папаў у турму?” — падумала. Міліцыянт, смеючыся, пачаў допытываць ад ложка, якое стаяла побач яго стала. Абураная Гізэля запытала яго: „Władzo i to ma być przesłuchanie od tego łózka i jego historycznych wydarzeń? Do widzenia!” — і выйшла, з усёй сілы ляснуўшы дзвярыма. Другі раз выклікалі яе ў ваяводскую камандатуру. Апанулася вельмі элегантна, пазычыла ад дырэктаравай жонкі дарагую біжутэрыю, прычасалася. На калідоры чакала яе двух службоўцаў, апранутых у цывільнае адзенне. Яны яе і дапытвалі — пра палітычныя погляды яе і Кайкі. У адказ сказала, што яны добрыя грамадзяне ПНР, што іх злучаюць толькі шляхетныя пачуцці і больш нічога. Васіля Кайкі на гэты раз не было. Можа сядзеў у турме. Гізэлю далей наведваў міліцыянт у цывільным у інтэрнаце. Але яна ніякіх кантактаў з Васілём не ўтрымлівала, нават не ведала, што з ім адбываецца, бо не сустракала яго на вуліцы. А ўжо абсалютна невядомым ёй было беларускае мінулае Васіля Кайкі. Нават не ўяўляла, хто гэта беларус, бо, паходзячы з паўднёвай Польшчы, спатыкалася толькі з украінцамі. Суд 19 снежня 1958 г. памяняў Міраславе прозвішча з Закшэўскай на Кайка.

Калі Міраслава пайшла ў школу, а гэта было ў 1962 г., Васіль Кайка аднойчы, сустраўшы яе з маці недалёка школы, голасна крычаў і пагражаў смерцю. Тады ўжо Гізэля атрымала двухпакаёвую кватэру ў блёку па вуліцы Вузкай 2а і пачала працаваць у бібліятэцы Агульнаадукацыйнага ліцэя № 6. У 1964 г. атрымала працу ў Ваяводскай педагагічнай бібліятэцы, дзе перапрацавала да адыходу на ранейшую пенсію ў 1977 г. Увесь час змагалася з Васілём Кайкам за аліменты на Міраславу, якая аказалася надзвычай уда-

лай і здольнай дзяўчынай, з асаблівымі здольнасцямі да замежных моў. Вучылася англійскай, нямецкай, французскай, рускай мовам і эсперанта. Перамагала на моўных конкурсах на ваяводскім узроўні. Пісала пра яе мясцовыя газеты. Не толькі маці, але і бацька мог ганарыцца такой дачкой. Выразкі з газет пра яе поспехі быццам бы насіў заўсёды ў кішэні пінжака.

Васіль Кайка, выйшаўшы на волю, пачаў дзейнічаць у гуртку БГКТ

*Не магу яго вырваць з грудзей,
Дык няхай жа на гэтай паперцы
Сэрцам пісаны верш мой ідзе.*

Колькі яшчэ вершаў паслаў Бабыль у „Ніву”, цяжка сказаць з-за адсутнасці іх у рэдакцыйным архіве. Больш „Ніва” іх не публікавала. Кім быў „Бабыль” таксама не даходзіла. Вядома было, што гэта псеўданім, але як успамінае тадышні галоўны рэдактар „Нівы” Георгій Валкавыцкі, у рэдакцыю часта прыходзілі вершы падпісаных псеўданімамі. Вядома, што ў маі 1960 г. Васіль Кайка меў аўтарскі вечар у Клубе кніжкі і друку ў Беластоку. Якія вершы там чытаў, беларускія ці польскія, зараз цяжка высветліць. Пісаў таксама на польскай мове вершы і фразкі.

Будучы ў Беластоку, зайшоў у кураторыю школьнай акругі, з прапановай весці дзіцячы летнік на Беласточчыне. Хаця яго сябры папярэджвалі, каб не прымаў такой прапановы, не маглі яго адвесці ад задуманага. І так стаў ён кіраўніком летняга лагера для дзяцей у Чаромсе з 25 чэрвеня па 30 жніўня. Чаромха ляжыць два кіламетры ад мяжы, якая ідзе полем ды лесам. Магчыма, сумуючы па блізкіх, хацеў неяк туды перабрацца. Кожны вечар сядзеў і спаглядаў у той бок, часта спяваючы сваю ўлюбёную песню на словы Канстанцыі Буйло „Люблю наш край”. Тады таксама наведваў Міхала Артышэвіча ў Кляшчэлях, бацькі якога абдорулі яго салам. Была з ім 28-гадовая Марыя Тулішка, выпускніца Сельскагаспадарчай акадэміі. Міхал Артышэвіч запамятаў яе як курыла папяросу за папяросай і на крок не адступала ад Васіля Кайкі. Пазнаў яе быццам бы ў сваіх знаёмых. Ці яна была ў Чаромсе ў ролі выхавальніцы, ці ў іншай — цяжка сказаць.

Васіль Кайка за два месяцы працы не атрымаў грошай, нават на дарогу ў Шчэцін. Па-сяброўску пазычыў яму Віктар Швед. Мала, што не заплацілі яму за працу. Калі, згодна з дамовай, патрабаваў ад Аддзела здароўя Прэзідыума Ваяводскай рады нарадавай заплаты, пішучы, што калі яму не заплацяць, падасць іх у суд, яны заплацілі палову належных грошай ды падалі яго ў суд — быццам накраў маёмасці і харчоў на больш чым 6 тысяч злотых. Усю справу ўкруцілі сацыяльны працаўнік Антоні Скаржынскі і бухгалтар Станіслаў Дэльюга, якія былі адказныя за летнік ад імя Аддзела здароўя. Вядома, што Васіль Кайка апраўдацца не змог, хаця справа цягнулася 7 гадоў. У дакументах справы знаходзіцца яго выказванні, што харчовыя прадукты (муку, кісель, гарбату) забраў сам Антоні Скаржынскі без распіскі: „mimo że się domagałem. Ja się bałem Skarżyńskiego. To że Skarżyński zabrał te artykuły żywnościowe, widział dozorca ze szkoły”.

Мала гэтага, у друк рыхтаваўся „Беларускі каляндар на 1961 год”. Рэдакцыя звярталася да паэтаў з просьбай прысылаць вершы ў навукова-літаратурны зборнік. Паслаў і Васіль Кайка свой верш „Мая мова”. Быў ён апублікаваны ў тым жа зборніку (с. 234). І тады пачалася авантура. Абвінавацілі Васіля Кайку, што ён перапісаў верш „Бабыль” і падпісаў сваім імем і прозвішчам. Ніхто відаць не спытаў, каб расскарэціць псеўданім. Так вытурылі таленавітага паэта з ніўскага парнаса.

Васіль Кайка жыў у Шчэціне па розных кватэрах, у сяброў і сябровак. У розных месцах **працяг** IV

у Шчэціне. 20 снежня 1959 г. чытаў даклад пра Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча і ягоныя вершы на гурткоўскай вечарыне. Хутка таксама выявіўся і яго паэтычны талент. Як успамінае Міхал Артышэвіч, вершамі сыпаў як з рукава. Калі сядзелі, напрыклад, у кавярні дык запісаў іх на сурвэтках. Міхал Артышэвіч намовіў яго апублікаваць вершы ў „Ніве”. Васіль Кайка крыху баяўся пасылаць іх туды, таму падпісаў іх псеўданімамі „Бабыль”, што абазначае самотнага, пакінутага мужчыну. 27 снежня 1959 г. „Ніва” апублікавала на літаратурнай старонцы яго верш „Мая мова”:

*Мая мова не з пышных салёнаў,
Не з замшэлых, старых томаў кніг;
Мая мова — спеў вішняў і клёнаў
Пад затоннем азёраў маіх.
Гэта пах маіх родных абшараў
І вясновы бясконцы разліў,
Гэта шопат пяшчотны імшараў,
Што ўбайвае ўвечар палі.
Так шумяць ля гасцінца бярозы,
Так гамоняць і пушча й лясы;
Так скрыпяць у нас вербы і лозы,
Так шацяць ачарот, верасы.
Гэту мову ўдыхнуў я ад мамы
Пад навесам жытнёвай страхі,
І яе меладыійныя гамы
Мне мілей і радней ад другіх.*

Чарговы верш „Бабыль” пад загалоўкам „Пісьмо да каханай жанчыны” быў апублікаваны ў „Ніве” 3 ліпеня 1960 г.:

*Каб я мог паслаць Табе сэрца,
Узяў бы вырваў з грудзей
і паслаў.
Яно ўсё на ранейшаму б’еца
Тым каханнем, што Ты унясла.
Ты адкрыла б усе мае тайны,
Ты бы выдала кожны сакрэт.
Там надзеі і мары схаваны
І няўдачы застаўся там след.
У ім жыццёвы мой шлях
друкаваны,
У ім напісаны трагі-раман.
Ты ўбачыла б свежыя раны
І сляды зрубаваўшыхся ран.
А калі б у слязлівым тумане
Разглядаць пачала Ты глыбей,
Там знайшла б Ты любоў
і каханне,
Там убачыла б Ты і сябе.
Не магу я паслаць Табе сэрца,*

III праця падзарабляў. Нідзе не надта доўга, каб не заседзеца. Дарэчы, такі непаседлівы трыб працы пасля II сусветнай вайны быў прыцыпам для асоб беларускага паходжання, каб надта доўга не працаваць у адным месцы. Тое мне ўсвядоміў сын Францішка Аляхновіча, які за 34 гады жыцця ў Гданьску памяняў больш за 40 месц працы. Такая была тактыка, каб пазбегчы допытаў і збіць свой след для службаў бяспекі. Часта тое ўдавалася, асабліва, калі чалавек не выхляўся, толькі пакорліва прыстасоўваўся да новых умоў. Васіль Кайка, відаць, да пакорлівых не належаў. Таму і мяняў часта свае адрасы, жывіў без прапіскі, начаваў у знаёмых. Ад 1 лістапада 1958 г. пачаў працаваць у Лізе прыяцеляў жаўнера. Працаваў там коратка, бо да новага года. Раней, ад 15 лютага 1957 г. быў на пенсіі. Да 15 лютага 1957 г. праз паўгода знаходзіўся на бальнічным (ад жніўня 1956 г.). У снежні 1960 г. стаў намеснікам кіраўніка кінатэатра „Космас” у Шчэціне, у 1963 г. працаваў інспектарам у Таварыстве прыяцеляў дзяцей. Жывіў нават па некалькі толькі дзён пад адным адрасам, напрыклад, у жніўні 1957 г. — па вул. Фэльчака 18/3, у снежні 1958 г. — па вул. Пачтовай 2/7 у кагосьці прозвішчам Галупчык, у чэрвені 1960 г. жывіў па вул. Красінскага 97/5. 17 кастрычніка 1960 г. прапісаўся пад адрасам Фэльчака 18/3, а 20 чысла ўжо адтуль выпісаўся і прапісаўся па вул. Пачтовай 2/7, дзе жывіў да лютага 1961 г. У тым часе, у лістападзе 1960 г., жывіў па вул. Войска Польскага 180/2. Пасля лютага 1961 г., відаць, жывіў без прапіскі, бо ў ягоных дакументах паяўляецца яна толькі праз паўгода, са жніўня 1961 г. — па вул. Богатэрув Варшавы 105/8. Вядома, што ў перыяд гэтага паўгоддзя жывіў у Міколы Лаўкевіча, беларуса з-пад Ружанаў, які працаваў у той час ва універсітэце і жывіў па вул. Красінскага 97/5.

Сямейнае шчасце і хуткая смерць

Невядома дакладна як доўга Васіль Кайка ведаў Марыю Тулішку, пакуль з ёю ажаніўся 10 кастрычніка 1963 г. Так сама як сумнявацца можна, што ўрэшце наладзіў сваё асабістае жыццё. Марыя Тулішка, зараз пражываючая ў Гданьску, гаворыць, што перад шлюбам зналіся 2 гады. Як тады магла разам з ім быць на летніку ў Чаромсе ў 1960 годзе? У 1957 г. Гізэля Рыбак пачала атрымліваць ананімы, быццам бы ад Васіля Кайкі, але дзіўна пісаных почыркам Марыі Тулішкі. Значыць, тады ўжо былі знаёмымі, калі Васіль Кайка прабываў у Закапанэ, дык гэта было б 6 гадоў перад шлюбам. Цікаўнасць бяспекі да асобы Васіля Кайкі ставіць пад сумненне шчырасць жаночых кантактаў з ім. Бяспека, ведаючы ягоную слабасць да жанчын і складаную сітуацыю з жонкай і Гізэляй Рыбак у сувязі з абавязкам аліментавання ў адносінах да сына і дачкі, можна сказаць, што мела яго ў сваіх руках, асабліва пасля вяртання да сапраўднага свайго імя і прозвішча. Якую цану заплаціў ён за прызнанне ў сваёй беларускасці, можна выявіць толькі на аснове архіваў бяспекі. Васіль Кайка 24 чэрвеня

1963 г. фармальна развёўся з жонкай, якая жыла ў Калішы, а 4 кастрычніка ажаніўся з Марыяй Тулішкай. Паводле яе ўспамінаў, калі яна задумала выйсці замуж за Васіля Кайку, выклікала яе бяспека і запытала чаму яна хоча звязацца з вярным злачынцам ды калабарантам з немцамі. Калі яна рашуча запэўнівала аб сваіх пачуццях і жыццёвай пастанове, пачула, што калі выйдзе замуж за Васіля Кайку, не зробіць кар’еры ў народнай Польшчы. Яна ведала ўсё прошае свайго выбранніка, уключна з яго беларускай дзейнасцю і свядомасцю. Вучыў яе беларускіх вершаў, м.інш. „Люблю наш край” з пераробленай па-свойму страфой:

*Люблю глядзець,
дзе ўсходзіць сонца,
дзе я радзіўся, падростаў,
дзе першы раз пазнаў я шчасце,
Слязу надолі пралівай.*

— Ніколі не сказаў дрэннага слова і быў вельмі добры, — успамінае Марыя Тулішка. — Калі 27 мая 1965 г. нарадзіўся сын Пётр, займаўся ім, варыў яму кашку.

Васіль Кайка з сынам Пётрам у Юрмале, 1967 г.

Васіль Кайка пачаў з новай жонкай ездзіць у Беларусь, у Новыя Туркі, дзе з сям’ёй жывіў ягоны брат Коля і ў Рыгу (Латвія), дзе жыла сястра Жэня. Кожнае лета туды выязджалі, таксама з малым сынам Пётрусем. Захаваліся здымкі з пабыўкі ў Юрмале. Дочкі Мікалая Кайкі запам’яталі тыя візіты дзядзькі. Была ў іх нейкая таямнічасць, калі браты вечаркамі выходзілі з хаты ў поле на патаемныя размовы. Пра што размаўлялі, ні адзін не здраджаў. Ягоныя пляменніцы памятаюць, што дзядзька шкадаваў, што такі лёс выбраў. Гаварыў: „Можна калі б не ўцёк з Беларусі, усё было па-іншаму; можа пасадзілі б у турму за СБМ, але, адседзеўшы, выйшаў бы і жывіў бы ў сваёй краіне”. Шкадаваў прайдзенага шляху ў Польшчы. Пляменніцы запам’яталі таксама тоўсты сшытак з вершамі дзядзькі. Дзе ён зараз? Ці што з ім сталася? Калі чатыры гады таму назад я звярнулася да Марыі Тулішкі з такім пытаннем, спалоханая дапытвалася навошта яны мне і дзеля чаго. І хто мяне да яе прыслаў. Знайшла адно пару вершаў і фразак на польскай мове, ды з дзесятак здымкаў Васіля Кайкі — шлюбных, з братам, з дзецьмі на летніку, з Юрмале. Дзе той тоўсты сшытак з вершамі, яна не памятала, ды наогул паўтарала часта: „Яны нам сапсавалі ўсё”. Хто гэта яны, не ўда-

лося мне дабіцца, можна толькі падумаць, што кантэкст усяго сказанага і напісанага. Было відаць, што яна і яе 40-гадовы сын хворыя псіхічна.

Васіль Кайка не меў добрага здароўя. Не толькі з лёгкімі. 15 жніўня 1970 г. нечакана памёр у Рызе, пасля аперацыі страўніка. Марыя Тулішка расказала гісторыю гэтай сямейнай трагедыі: 1 жніўня 1970 года, як кожны год, ехалі яны з сынам міжнародным цягніком „Чайка” з Познані ў Рыгу. У вагоне аказаўся раптам нейкі сябра Васіля, якога Марыя бачыла ўпершыню. Рады ад сустрэчы, запытаў жонку, ці можа пайсці да яго ў купэ паразмаўляць. Там яны выпілі паўлітра гарэлкі. Сябра высеў з цягніка ў Варшаве, а яны паехалі далей. Ужо ў цягніку Васілю стала дрэнна. Пасля прыезду ў Рыгу выклікалі хуткую дапамогу. Пакуль зрабілі аперацыю, выклікалі яе яшчэ двойчы. Аказалася, што разліўся жоўцевы пузыр. Аперыравалі таксама і апендыцыт. Два тыдні пасля аперацыі Васіль Кайка памёр, маючы адно жаданне — пахаваць яго ў Беларусі. Таму сям’я ўсё зрабіла, каб аформіць яго пахаванне на могілках у Атрубку, побач родных Новых Туркаў, недалёка Докшыц. Труну, пасля перавозу з Рыгі, не адкрывалі. Быццам бы адзінай асобай, якая яго бачыла ў труне, быў яго брат Мікола. Пасля смерці Васіля Кайкі яго дзеці атрымалі пенсіі. Гізэля пагадзілася з Марыяй Тулішкай, хаця раней дакучалі сабе ананімамі. Міраслава практычна выходзіла побач бацькі, але маці тлумачыла ёй, што ейны бацька плавае па моры і таму няма яго дома. Ніколі дарастаючай паненцы не сказала праўды пра свой раман з Васілём Кайкам, бо хацела, каб у свядомасці дзяўчыны застаўся светлы вобраз разумнага бацькі, як у кожнага іншага дзіцяці. Тым больш, што бацька хадзіў за ёю, назіраў за яе поспехамі ў навуцы. Аднойчы нейкі мужчына хацеў купіць ёй абутак, калі яна заглядзелася на выстаўку ў краме. Магчыма, што гэта быў яе бацька. Ходзячы ў школу, яна яго не ведала. Адчувала, што маці не кажа ёй праўды пра бацьку і, кончыўшы пачатковую школу, вырасла яго пашукаць. Але, на жаль, у канікулы бацька памёр. Тады ўпершыню сустрэла свайго 5-гадовага брата Пётруса, які ёй вельмі спадабаўся.

Прайшлі гады, час загоіў раны і ў непамяць пайшла творчасць і лёс Васіля Кайкі. Марыя Тулішка з сынам выехалі са Шчэціна ў Варшаву, а пасля ў Гданьск. Прычынай перасялення на новае месца была псіхічная хвароба сына, ды — як аказалася пазней — і яе самой. Міраслава, закончыўшы ліцэй, паступіла на англістыку Познаньскага універсітэта. Падчас навукі выйшла замуж за шведа і выехала ў Швецыю. Нарадзіла сына. Пачала там штудзіраваць інфарматыку, дзе пазнала свайго другога мужа Стэфана Брытса. Са Шчэціна забрала сваю маму, каб дапамагла ёй гадаваць сына. З другім мужам нарадзіла яшчэ двух сыноў — Адама і Васю. Бацька ўсё ёй не даваў спакою. І браты, якіх мела ў Польшчы. Распачала пошукі. Знайшла брата Вальдэмара ў Калішы і Пятра, якога застала яшчэ ў Варшаве. Вельмі цешылася, што яна не адна ў бацькі. Заўсёды хацела мець сястры ці брата. Гізэля, да сёння закахана

яна ў Стася, не рашылася на новую сям’ю. Дарэчы, як кажа сама, Стася яна сустрэла ў Стакгольме — раз у кнігарні, другі раз прыйшоў пад яе дзверы, але яна яго не ўпусціла ў хату. Можна ставіць пытанне, ці гэта прывіды закаханай у Васіля Кайку жанчыны. Ці такое магчымае, каб памерлы чалавек хадзіў па вуліцах Стакгольма, там дзе зараз яго былая каханка і дачка?

Міраслава адвела ўсю радню Васіля Кайкі ў Беларусь. Захопленая яна іх гасцінасцю і шчырымі сямейнымі адносінамі да яе. „Няўжо мой бацька быў іншым чалавекам, чым яго радня?” — часта паўтарае. З удзячнасці за падараванае бацькам жыццё і зразумеўшы ягоны няпросты шлях у Беларусь паставіла яму помнік на могілках у Атрубку, дзе на пліце можна прачытаць яго верш „Мая мова”. „Гэта таму, — кажа Міраслава, — што мой бацька быў сапраўдным беларусам і калі ўжо ніхто ў Беларусі не будзе гаварыць на беларускай мове, яна астанеца хаця на яго магіле”.

Ja człowiek współczesny

*Ja człowiek współczesny realnie myślący
Mnie życie obecne stworzyło
Mam wiele, wiele do sprzedania
Ogłaszam przetarg; uwaga zaczynam!
Mogę dźwigać ciężary, układac sortować
Kwiaty zrywać i chwasty hodować
Pręty żelazne niby trzciny zginać
Czarnego wybielić, białego wysmarować.
Górę mogę rozkopać jak orzech
Rzeki mogę zamienić w jeziora
Las stuletni położyć pokotem
Z dna morskiego wydobyć potwora
Mogę w podróż kosmiczną wyruszyć
Podróżować w wszechświecie stulecia
Mogę pożar na Marsie rozniecić
Mogę wszystko. A więc ile dajecie?
Nawet psom podwózkowym potrafię
Na czworakach warować pod płótem
I udawać, że szczekam zajadłe
Za kość tylko rzuconą przelotem.
Mogę belfrem być w szkółce malutkiej
Bo ja wszystko potrafię człowieku
Dziadkom naszym zaszczepię bakcyla
Dwudziestego któregoś tam wieku.
Mogę widzieć i słyszeć dokoła
Mogę służyć i diabłu i Bogu
Moje oczy i uszy Dżingis-chana — Mongolia
A więc ile dajecie? Tylko tyle? Niedrogo.
I potrafię jak zechcę z ambony
Za srebrników jedynych trzydzięści
Grzmieć przestrością Sodomę-Gomorę
Raj po śmierci za życia obwieszczać.
Dacie mnie trochę farby — wiaderko
La Picasso wam w mig namaluje
Dyńnię — cys, oko kwadrat, żeberko
Tu wylizę, gdzie indziej napluje
Parę hasel mnie dacie i broń
I wyslecie gdy trzeba na szaniec
Kulę bratu wpakuję i w serce, i w skroń
Własnej duszy nalożę kaganiec.*

O, niebo

*Thumy, thumy widzę naokoło
O ludzkich kształtach z obliczami gnid
Co prawdę mierzą sytością wątroby
Na krzywdzie innych budują swój byt.
Na śmierć z taką myślą upiorną
Na śmierć spaliłem się życiem burzliwym
Chcę jak najdalej od rzeczywistości koszmarniej
Chcę jak najdalej od myśli rozpaczliwych.
Za jeden dźwięk parnaskiej muzy
W tej chwili oddam lata męki
Przyjmę zabójczy wzrok meduzy
Za odbłask tylko prawdziwej osłody.
O niebo! Gdzie twój nektar doskonały?
Choć jedną kroplę dajcie spróbować
A wtedy ja przyjmę męki Tantalą
By prawdziwie wieczny hymn spiewać.*